PERSOANELE (în ordinea intrării în scenă)
PLUGARUL argian, soţul Electrei
ELECTRA, fiica lui Agamemnon
ORESTE, fratele Electrei
PYLADE, prietenul lui Oreste
CORUL, alcătuit din femei argiene
BĂTRINUL
CRAINICUL
CLITEMNESTRA, regină în Argos
DIOSCURII
Slujitorii lui Oreste, sclave din garda Clitemnestrei
Scena înfăţişează o privelişte aridă, muntoasă, la hotarele Argolidei, nu departe de izvorul rîului Inachos. în lumina turbure a zorilor, în mijloc, se desluşeşte o casă umilă ţărănească. Printr-o parte trece drumul spre Argos, dincolo de care se întind
petice de ogoare si păşuni. Un bărbat în straie de ţară iese din casă.
PLUGARUL
O, Argos, tărîm străvechi [1], ape ale rîului Inachos ! De aici, odinioară, încărcîndu-l pe Ares [2] într-o mie de nave,

[1] Nu odată în tragedia elină s-a pomenit despre vechimea argienilor, care aveau orgoliul — ca şi atenienii, de altfel — să se creadă printre cei dintîi locuitori ai pămîntului. Aceasta e încă o dovadă a marelui prestigiu de care s-a bucurat cetatea Argos printre greci, chiar în vremuri de micşorare politică. Leagăn mai întîi al unei culturi misterioase, făurită de pelasgii autohtoni, odată cu invazia aheilor, primul talaz de triburi care vorbeau greceşte, aşa cum au dovedit-o incontestabil Ventris şi Chadwick, Argolida, înrîurită de Creta minoică, a devenit un puternic focar politic si spiritual. Deşi ţinutul nu era prea întins, oraşele s-au înmulţit şi s-au îndesit, strălucind de forţă şi belşug : cetă-ţui inexpugnabile, adevărate cuiburi de vulturi, ziduri ciclopice, morminte regale somptuoase, măşti şi podoabe de aur. Argos sau Mykene ? Care dintre aceste două cetăţi, adeseori confundate de poeţii tragici, a fost mai importantă ? Cît de departe şi de adînc se întindeau jurisdicţia suveranilor lor, dintre care cel mai celebru a fost Agamemnon ? Oricum, în terminologia homerică, prin „Argos" nu se înţelege numai Argolida din Pelopones, ci însăşi patria aheilor, a tuturor grecilor care se uniseră împotriva Troiei.

[2] Cu alte cuvinte : pornind la război cu o mie de vase. Vezi p. 61, n. 2.

regele Agamemnon pluti spre ţara Troadei. Iar după ce-l omorî pe Priam, stăpînul pămîntului Ilion, şi cuceri vestita cetate a lui Dardanos [1] tot aici se întoarse, în Argos, şi spînzură de templele noastre semeţe prăzi nenumărate smulse barbarilor. Şi după ce acolo întîlni atîta noroc, i-a fost dat să moară în casa lui, prin viclenia urzită de nevastă-sa, Clitemnestra, şi prin mîna care a lovit a lui Egist, fiul lui Thyestes ! El s-a sfîrşit, lepădînd străvechiul sceptru moştenit de la Tantal [2].
Egist acum domneşte peste ţară si e stăpînul fiicei lui Tyndar[3], soţia eroului stins. Agamemnon, cînd a plutit spre Ilion, a lăsat în casă un urmaş bărbătesc, pe Oreste, şi-o fiică, mlădiţă ridicată, pe Electra.
Gata să fie ucis de braţul lui Egist, Oreste si-a găsit mîntuirea într-un moşneag, care-l crescuse pe tatăl său, şi care l-a încredinţat lui Strophios, să-l ocrotească în Ţara Fokidei [4].

[1] Strămoşul, din sămînţa lui Zeus, al Troienilor, a ridicat în Frigia, la poalele muntelui Ida o cetăţuie, care a devenit pe urmă parte şi miez întărit al Troiei. De aceea Troada mai este numită Dardania, iar locuitorii ei dardani.

[2] Trunchiul neamului tragic al Atrizilor. (Vezi arborele genealogic.) Născut din Zeus şi dintr-o oceanidă, pe nume Pluto, Tantal s-a făcut vinovat de numeroase crime : a furat cîinele de aur al tatălui său, a scăzut ambrozia şi nectarul Olimpului, spre a le da şi oamenilor să se înfrupte din nemurire, şi a ospătat zeii cu carnea propriului său copil. Pentru toate aceste îndrăzneli şi păcate a primit în Hades cumplită pedeapsă : să fie veşnic mistuit de sete, dar apa să fugă de la gura lui, să fie lihnit de foame, dar roadele pămîntului să se ferească de mîna lui, şi să-l amenînţe de-a pururi o stîncă gata să i se prăvălească peste cap.

[3] Vezi p. 26, n. 1.

[4] Mărunta provincie muntoasă a marelui sanctuar panhelenie de la Delfi era cîrmuită *illo tempore* de un bărbat cu evlavie, regele Strophios, căsătorit cu sora lui Agamemnon, care i l-a născut pe Pylade. Aşadar cei doi faimoşi prieteni, Oreste şi Pyla-de, erau veri primari.

Electra a rămas în casa părintească şi cînd a împlinit v'irsta înflorită a tinereţii a fost peţită de fruntaşii ţării Heladei. Insă Egist, fiindu-i teamă ca nu cumva să-i nască vreunui om de seamă un

fiu, care să-l răzbune pe Agamemnon, o păstra în palat şi nu se învoia s-o mărite cu nimeni. Dar si astfel era bîntuit de spaima că ar putea să aibă copil în ascuns, de la vreun nobil. Deci s-a hotărît s-o ucidă, dar Clitemnestra, cu toată firea ei crîncenă, a scăpat-o din mîinile lui Egist. Cînd şi-a omorît bărbatul ea avusese cel puţin un temei [1], dar îi era frică să nu stîrnească ura tuturor, ucigîndu-si copiii.

Iată ce puse atunci la cale Egist : cum fiul lui Agamemnon era alungat din ţară, în exil, a făgăduit răsplată de aur celui care îi va ridica viaţa, iar pe Electra mi-a dat-o mie de nevastă. E drept că şi eu mă trag din părinţi mykenieni, într-asta nu mi se poate găsi nici un cusur : mă laud cel puţin cu strălucirea obîrsiei [2]. Dar sunt lipsit de avere, si lipsurile omoară nobleţea. Dînd-o pe Electra unui bărbat slab, şi frica lui Egist urma să scadă. De-ar fi căsătorit-o cu un bărbat de seamă, acesta ar fi deşteptat din somn omorul lui Agamemnon şi-atunci Dreptatea l-ar fi pedepsit pe Egist.

Dar niciodată eu, bărbatul Eleotrei — îmi este martoră Kypris — nu i-am pîngărit culcuşul; ea încă este fecioară. Lu'înd copila unor oameni atîta de îmbelşugaţi, m-as fi ruşinat s-o jignesc, eu nefiind vrednic prin naştere de ea.

îl cinstesc, de asemenea, pe aşazisul meu cumnat, pe sărmanul Oreste, gîndindu-mă că, poate, într-o bună zi

[1] însăşi Clitemnestra ne va dezvălui măi tîrziu temeiurile sale, într-o argumentare nu lipsită de fineţe psihologică.

[2] Soţul Electrei, acest *honnete homme al* tragediei, cum îl numeşte H. Weil, era un ţăran mlndru de strămunii săi mykenieni. Vezi p. 75, n. 1.

îi va fi dat să se întoarcă-n Argos şi să afle de nefericita nuntă a surorii sale. Dacă mă socoteşte cineva nebun, că am primit în casă o fecioară şi nu m-am atins de ea, părerile lui sunt canoane prea ticăloase pentru măsurarea virtuţii. Să ştie că, dimpotrivă, nebun este omul acela [1]. *(Electra, în veşminte ponosite, iese din casă, purtînd pe cap un ulcior.)*

ELECTRA

O. noapte neagră, doica stelelor de aur[2], în umbra ta, purtînd pe creştet ulciorul, mă duc să scot apă din izvoarele rîului. Nu c-as fi ajuns într-atîta nevoinţă, ci pentru că vreau să le arăt zeilor cum mă jigneşte Egist şi să înalţ în nesfîrsitul eter[3] strigătele mele către tata, căci fiica lui Tyndar, blestemata, m-a gonit din palat, ca să-i fie pe plac bărbatului său. De cînd a făcut alte odrasle cu Egist, eu şi Oreste suntem de prisos în casă.

PLUGARUL

De ce te chinuiesti, sărmane, în locul meu cu-atît amar de muncă, tu care înainte ai trăit în belşug ? De ce nu stai de-o parte, după cum te rog ?

ELECTRA

Un prieten ca tine îl preţuiesc deopotrivă cu zeii. In toate nencrocirile mele nu irrai jignit niciodată. E mare

[1] Textul aici este intraductibil, deoarece *moros,* cuvîntul folosit de poet, înseamnă nebun, smintit, şi totodată desfrînat, neruşinat.

[2] Adeseori eroii tragediei îşi strigă durerea divinităţilor cosmice primordiale.

[3] Invocarea eterului, zeul ce încorpora lumina pură, este pusă de unii în legătură cu destinul celor de pe urmă ale omului, aşa cum reiese şi din alte versuri ale lui Euripide : „înduraţi ca toate să se întoarcă în locul de obîrşie al fiecărui element, spiritul către eter, trupul în glie *„(Suplicantele,* 531). De asemenea, în *Rig-Ve-da* se spune : „Ochiul tău se duce către Soare, sufletul tău se duce către Vînt".

norocul oamenilor, cînd au parte la restrişte de un asemenea tămăduitor cum eşti tu pentru mine. Mă simt datoare, chiar nepoftită de tine, pe cît îmi îngăduie puterile, să-ţi fac truda mai uşoară, să te ajut s-o înduri mai lesne şi să mă împărtăşesc din caznele tale. Destul ai de lucru pe-afară. Treburile casei lasă-le în seama mea. Cînd se întoarce la căminul său, truditorul e bucuros din prag să afle în bună rînduială cele dinăuntru.

PLUGARUL

Du-te, dacă aşa găseşti de cuviinţă. De altfel apa nu-i departe de casă. Eu, în zori, îmi voi mina boii la cîmp şi voi semăna ogorul. Niciodată leneşul, chiar dacă gura lui este- plină de numele zeilor, nu poate să-si cîştige traiul fără muncă.

(Pleacă amîndoi, Electra la izvor, plugarul la lucru. Scena ră-mîne goală. Lumina încă e turbure. Dinspre partea drumului intră Oreste şi Pylade. Cîţiva slujitori, nevăzuţi, îi aşteaptă mai în urmă.)

ORESTE

Pylade [1], dintre toţi, pe tine te socot omul meu cel mai de credinţă, ca prieten şi gazdă. Dintre atîţia prieteni,

[1] Unii comentatori l-au învinuit pe autor de neîndemînare pentru felul cum îşi introduce aici personajele. De ce să-i împărtăşească Oreste lui Pylade — vărul, aproape fratele său, alături de care a crescut şi care pe deasupra e o biată mască mută în tragedie — ceea ce el ştia fără îndoială de mult si foarte bine. Nu trebuie uitot însă că spectacolul tragic nu s-a dezvoltat în-tr-un teatru de curte, ca o bună parte din producţia dramatică europeană. Dimensiuni atît de ample si caracter atît de popular ca al dramei si comediei atice nu s-au mai regăsit decît în cinematograful secolului nostru. Aşa se explică modul insistent în care erau prezentate personajele şi antecedentele acţiunii, într-o vreme cînd nu se scornise încă „programul de sală." Poziţia reciprocă a eroilor trebuia să fie precisă, ca pe o tablă de şah, iar „scena-, riul" limpede pentru toată lumea.

tu singur îmi porţi de grijă, cu toate că Egist m-a silit să-ndur o soartă cumplită, ucigaşul părintelui meu, cu ajutorul preaticăloasei mele mame !

Mînat de oracolul zeului [1], am sosit în pămîntul argian, fără ştirea nimănui, să le dau moarte pentru moarte ucigaşilor tatălui meu. Azi-noapte am fost la mormîntul lui Agamemnon, am plîns şi i-am dăruit prinosul pletelor mele, am junghiat o oaie si i-am turnat sîngele pe rug [2], nevăzut de tiranii ce domnesc peste pămîntul acesta. Nu-mi voi purta paşii între zidurile cu metereze ale cetăţii. Două ţinte am în vedere cînd mă opresc aici la hotare : să pot trece, dintr-un pas, într-o altă ţară, de m-ar recunoaşte vreo iscoadă şi să-mi caut sora. Se zice că trăieşte măritată şi aşezată, că nu mai este fecioara pe care o păzeau în palat. Vreau s-o întâlnesc, s-o fac părtaşă la omor ; prin ea să aflu întocmai ce se petrece dincolo de metereze.

Dar Eos [3] îşi înalţă obrazul alb ca neaua. Să ne îndepărtăm de cărare paşii. Se va ivi desigur cineva, ori un ţăran, ori o femeie. Vom întreba .dacă sora mea locuieşte prin părţile-acestea. Iată o slujnică, purtînd pe creştetul -ras[4] o povară de apă ! Să ne-aşezărh şi s-o pîndim pe

[1] Oreste a primit de la Apolo, în templul din Delfi, porunca de a răzbuna moartea părintelui său. Răspunderea celor viitoare este mutată astfel de pe umerii omului pe ai zeului. Dar aceasta nu înseamnă că omul se comportă de aici înainte ca un somnambul sau ca o marionetă : dimpotrivă, între voinţa imanentă (umană) şi voinţa transcendentă (divină) se constituie un teribil cîmp de forţe ce va străbate întreaga piesă.

[2] Unul din semnele exterioare ale doliului, pe lingă straiele cernite, era tăierea părului, o şuviţă sau în întregime, şi depunerea lui pe mormînt. Cu privire la jertfele funebre şi cultul morţilor, vezi p. 3, n. l şi p. 31, n. 1.

[3] întruchiparea feminină a zorilor de zi, vlăstar alături de Helios şi Selene din prima generaţie divină, zeiţa zugrăvită de Homer cu degete trandafirii şi straie sofranii.

[4] Semn al doliului sau poate aici al condiţiei servile.

roabă. Poate vom culege vreo ştire despre cele ce ne-au făcut să venim în această ţară, Pylade !

(Oreste şi Pylade se ascund după zidul casei. Revine în scenă Electra, purtînd ulciorul plin pe cap. înaintează în cadenţa unui cîntec de jale.)

ELECTRA **Strofa I**

Porneşte, cu pasul întins,
iată, e vremea.
Mergi înainte, mergi înainte, plîngînd [1].
Vai mie, vai mie,
tată mi-a jost Agamemnon
si m-a născut Clitemnestra,
fiica lui Tyndar, cea urgisită.
Sărmana Electr a,
aşa *mi se spune-n cetate.*
Vai, muncile mele nefericite
şi viaţa mea respingătoare !
Tată, tu odihneşti în Hades,
înjunghiat de nevastă şi de Egist,
o, Agamemnon !
Haide, stîrneşte-ţi acelaşi plînset,
încearcă din nou plăcerea multelor lacrimi !

Antistrofa I

Porneşte cu pasul întins ;
iată, e vremea.

Mergi înainte, mergi înainte plîngînd.
Vai mie, vai mie !
In care cetate, în care sălaş
ţi~e dat să fii slugă,
bietul meu frate,
[1] Modul în care Electra îşi vorbeşte sieşi la persoana doua este caracteristic pentru mobilitatea neistovită a expresiei eline.
de cînd m-ai lăsat în vatra părinţilor noştri pe mine, sărmana, pradă celor mai crunte izbelişti. Vino, de chinuri dezleagă-mă, ai milă de mine, o, Zeus, o, Zeus,
răzbună omorul nemernic al tatălui meu ! Intoarce-ţi în Argos picioarele tale pribege l (Depune ulciorul pe pămînt. Apoi îşi urmează bocetul.)
Strofa II
Aşează ulciorul,
de pe creştet coboară-l.
Vreau, pentru tata,
să strig în zorii zilei
bocetul meu de noapte :
e ţipătul lui Hades,
e cîntul lui Hades.
Ajungă-ţi, tată, sub glie plînsetul meu,
pe care zilnic, de-a pururi, îl plîng,
în vreme ce gîtul meu gingaş
mi-l sfîrtec din unghii
şi creştetul ras mi-l izbesc cu mina,
în amintirea morţii tale.
Electra, sfîşie-ţi chipul '.
Ca o lebădă [1] *cu glasul înalt,*
care din undele rîului
îşi cheamă iubitul părinte
pierit în năvodul cu ochiuri viclene,
[1] Compararea plîngerilor omeneşti cu cîntecul sau strigătul tînguitor al unor păsări se întîlneşte adeseori în bocetele lirice (threnoi). Electra lui Sofocle se compară pe sine cu privighetoarea. Pe de altă partt zburătoarele mari, lebedele sau berzele de pildă, treceau drept modele de dragoste filială.

tot astfel şi eu
pentru nefericirile tale, tată,
mă irosesc lăcrimînd.
Antistrofa II
O, baia din urmă în care te-ai scufundat ! Culcuş nespus de-ngrozitor, al morţii l Vai mie, vai l Amară securea, tată. ce te-a izbit[1]*. Amară capcana la-ntoarcerea ta de la Troia .' Nevasta nici diademă nu ţi-a-nchinat, nici cunună, ci te-a lăsat,*
— o, mişelie sfruntată ! —-pe seama spadei cu două tăişuri a lui Egist,
apoi a primit în culcuş trădătorul. (Intră corul, alcătuit din tinere ţărănoi argiene.)
CORUL Strofa III
Fiica *lui Agamemnon,*
venit-am, Electra, la aşezarea ta ţărănească [2].
[1] După cele plăsmuite de Eschil în *Orestia,* Clitemnestra pregăteşte baia lui Agamemnon, la ceasul întoarcerii de la Troiâ, aruncă un năvod peste trupul despuiat al soţului si îl omoară singură, în scăldătoare, cu securea. In *Electra* de Sofocle ibovnicul regal este nu numai complice moral ci si făptaş ; amîndoi : „i-au spart ţeasta cu securea ucigîsă, ca tăietorii de lemne un stejar".
[2] Plutarh relatează în *Viaţa lui Lysandi os* că în anul căderii Atenei (404), la ospăţul oferit de generalul spartiat, un theban a cerut să se stîrpească cetatea duşmană de pe faţî pămîntului. Atunci un alt bărbat din Fokida a cîntat versurile acestui tur-

A sosit *cineva,*
a sosit din *Mykene*
un băutor de lapte, bărbat de la munte,

care ne-a dat de ştire
ce s-a vestit pe-acolo prin crainic :
de azi în trei zile
se va face o jertfă în Argos
şi fecioarele toate
vor merge la templul Herei[1].
ELECIRA
Nici spre lumini de sărbătoare,
nici spre podoabe de aur
nu mi se-ndreaptă inima, dragele mele.
Sărmana de mine,
eu nu voi intra în danturi
lo.olallă cu fetele-n Argos
şi nu voi suna cu piciorul măsura.
Cit ţine noaptea de lungă eu plîng
ţi ziua întreagă, la fel,
mi-o petrec plîngîndu-mi durerea...
Priviţi la pletele mele murdare,
la straiele mele zdrenţoase !
Oare sunt pe potriva
unei odrasle de rege,
a fiicei lui Agamemnon,
si *pe potriva Troiei,*

l

burător parodos şi i-a convins pe învingători : „că ar fi un mare păcat să se sfarme si să se năruie o atît de nobilă cetate". Văzînd o asemănare între umilinţele Atenei şi ale fiicei lui Agamemnon, au renunţat să nimicească oraşul. Aşadar, ceea ce n-au izbutit să salveze braţele luptătorilor a izbutit cîntul poetului stins cu doi ani mai devreme. .

[1] Ocrotitoarea femeilor şi a naşterii de prunci, soţia geloasă *a* lui Zeus şi regina Olimpienilor, era patroana cetăţii Argos. La templul său, aflat între Argos şi Mykene, se sacrificau numeroase vite cu prilejul sărbătorilor zeiţei şi se organizau procesiuni.

care-şi aduce aminte
că tata, odinioară, a biruit-o ?
CORUL Antistrofa III
Mare-i puterea zeiţei!
Hai, te-nvoieşte
să-ţi dăm ăe-mprumut
o rochie scumpă ţesută cu fir
şi giuvaere de aur,
adaos la strălucirile harului tău.
Să nu crezi că numai cu lacrimi,
şi neproslăvindu-i pe zei,
îţi vei învinge duşmanii!
Nu suspinînd,
ci doar cu evlavie
şi rugăciuni către zei
vei ajunge zile mai bune, Electra.
ELECTRA
Nici unul din zei nu ascultă glasul meu de restrişte, şi nu-si mai aduce aminte de jertfele-nchinate pe

vremuri de tata [1]. Vai, *celui acum răposat şi celui care încă trăieşte umblind în ţară străină, departe ! Sărmanul pribeag, la cîte o vatră,*

[1] Ideea zeului orb, surd şi amnezic se întoarce nu odată în tragedie. Intre om şi zeu se presupune existenţa dintru începuturi a unui legămînt, pe care trebuie să-l îndeplinească amîndouă părţile. Orice omisiune dintr-o parte sau alta duce la o gravă descumpănire : „Dacă tu, Zeus, laşi să piară odraslele unui tată care ţi-a fost preot şi te-a copleşit cu cinstirile lui, atunci unde vei mai afla mîini darnice, să-ţi închine jertfă îmbelşugată ?" (Eschil, *Hoeforele,* v. 255.)

se *nimereşte să stea*
laolaltă cu slugile,
el, fiul unui părinte vestit.
Şi eu îmi spulber viaţa
în casa unui plugar,
gonită din palatul părintelui meu,
între munţi cu creste rîpoase.
Iar mama-şi împarte altui bărbat
aşternutul omorului.

CORIFEUL

Atîtea rele a-ndurat Helada şi neamul tău, din pricina Helenei, sora mamei tale !

(Oreste şl Pylade ies din ascunzătoare. In spatele lor, cei cîţiva slujitori.)

ELECTRA

Vai, femeilor, destul am cîntat de jale. Chiar aici lingă casă pîndeau nişte străini. Acum se ridică din ascunzătoare. Să fugim, voi pe drum, eu înăuntru, să scăpăm cît mai grabnic de răufăcătorii aceştia.

ORESTE Rămîi, sărmane, nu-ţi fie teamă de braţul meu !

ELECTRA

(închinîndu-se la statuia lui Apolo din /afo *porţii)* Phoibos Apolo, te rog în genunchi, seapă-mă de moarte [1] !

ORESTE

De-aş putea să-i omor pe alţii, pe care îi urăsc mai mult.

[1] Invocaţia este adresată zeului în ipostaza lui de *Thyraios* (cel din faţa porţii), care, sub înfăţişarea unui obelisc de piatră, se ridica înaintea caselor.

ELECTRA Pleacă, nu mă atinge, nu se cuvine să mă atingi !

ORESTE Nimeni altul nu e mai îndreptăţit să se apropie de tine.

ELECTRA De ce îmi iscodeai cu sabia-n mînă casa ?

ORESTE Stai şi-ascultă şi vei gîndi ca mine îndată.

ELECTRA Mă supun, sunt în puterea ta, eşti mai puternic.

ORESTE Am venit să-ţi aduc veşti de la fratele tău.

ELECTRA E viu sau mort ? Spune-mi, prietene.

ORESTE E viu. Vreau mai întîi să-ţi dau această ştire bună.

ELECTRA Să-ţi fie soarta fericită, răsplată pentru dulcile cuvinte,

ORESTE Fie să avem parte amîndoi de aceeaşi fericire.

ELECTRA

Pe unde-si petrece sărmanul tristele zile ale surghiunului ?

ORESTE Rătăceşte, pierdut, din cetate în cetate.

ELECTRA

Poate că-i lipseşte din ce să trăiască de la o zi la alta.

ORESTE Nu îi lipseşte, dar omul în exil e scurs de vlagă.

ELECTRA

Ce cuvînt ai venit să-mi aduci din partea lui ?

ORESTE

El întreabă dacă trăieşti şi care îţi este traiul ? ELECTRA
Prea bine, iată nnai întii cum mi s-a uscat trupul.
ORESTE într-atît l-au topit suferinţele, încît îmi vine să oftez.
ELECTRA Şi capul îmi este ras, cum se poartă la sciţi.
ORESTE
Te iroseşti, fără-ndoială, din jalea pentru fratele tău şi pentru tatăl tău cel răposat.
ELECTRA
Vai mie, oare nu sunt ei tot ce-am avut mai drag ?
ORESTE Vai, vai, şi tu oare nu eşti la fel pentru fratele tău ?
ELECTRA Dragul meu lipseşte, nu-i lîngă mine.
ORESTE De ce trăieşti aici, departe de oraş ?
88
ELECTRA
ţ
Sunt măritată, străine. O, nuntă de moarte !
ORESTE îl plîng pe fratele tău. Cu cineva din Mykene ?
ELECTRA
Nu cu omul căruia tata ar fi sperat să mă dea vreodată.
ORESTE Vorbeşte,-eu te-ascult să-i pot spune fratelui tău.
ELECTRA
Locuiesc aici, în sălaşul acesta, departe de toate.
ORESTE în casa unui plugar sau a unui bouar ?
ELECTRA
Omul e sărac, dar nobil faţă de mine şi smerit.
ORESTE Ce fel de smerenie îţi vădeşte bărbatul ?
ELECTRA
Nu a îndrăznit niciodată să se apropie de aşternutul meu.
ORESTE
A făcut jurămînt să rămînă neprihănit, s-au te socoteşte poate nevrednică ?
ELECTRA
Nu vrea să-mi jignească părinţii, asta socoteşte el că nu ar fi purtare vrednică.
89
ORESTE Şi cum de nu s-a înfruptat din asemenea nuntă ?
ELECTRA
El crede că insul care m-a dat lui nu avea drept asupra mea, străine [1].
ORESTE înţeleg ; se teme de răzbunarea lui Oreste.
ELECTRA
Sigur că se teme, dar, mai presus de asta, ce fire cinstită !
ORESTE
Da ! Mi-ai vorbit despre un suflet nobil. Va trebui să fie răsplătit cum se cuvine.
ELECTRA
Va fi răsplătit, dacă se va întoarce vreodată acasă cel ce acum lipseşte.
ORESTE
Dar mama, care te-a adus pe lume, cum de-a îngăduit această nuntă ?
ELECTRA Femeile îşi iubesc bărbatul, nu copiii, străine.
ORESTE Şi Egist, pentru ce a ţinut să te jignească ?
ELECTRA
Măritîndu-mă cu un asemenea bărbat, voia să dau naştere unor copii lipsiţi de vlagă.
[1] Numai Oreste avea dreptul acesta, el, capul legiuit al casei de Argos după moartea lui Agamemnon.
99
ORESTE Adică să nu dai naştere unor fii răzbunători.
ELECTRA
Aceasta era ţinta lui. De-ar fi să-şi primească pedeapsa !
ORESTE Soţul mamei tale ştie că eşti fecioară ?
ELECTRA
Nu ştie, aceasta-i o taină ce nu i-o dezvăluim.
ORESTE

Dar femeile, care ne-ascultă aici cuvintele, îţi sunt prietene ?
ELECTRA îmi sunt : ele vor tăinui spusele tale si ale mele.
ORESTE Ce-ar putea să facă Oreste, de s-ar întoarce în Argos ?
ELECTRA
Mă mai întrebi ? Ruşinoase vorbe ! Ori nu s-a umplut sorocul faptei ?
ORESTE
Şi dacă se întoarce, cum să-i omoare pe ucigaşii lui Agamemnon ?
ELECTRA îndrăznind ce-au îndrăznit odinioară duşmanii lui.
ORESTE
Ai avea îndrăzneala şi tu să-ţi ucizi mama, împreună cu el?

)

ELECTRA Aş avea, cu aceeaşi secure cu care l-a izbit pe tata.
CRESTE Să-i dau de ştire ? Hotărîrea ta e nestrămutată ?
ELECTRA Fie să mor, nurnai s-o pot înjunghia pe mama !
CRESTE Vai, de ce nu-i în preajmă Oreste să te audă ?
ELECTRA De l-aş vedea, străine, nu l-aş recunoaşte.
ORESTE
Nu-i de mirare. Cînd v-au despărţit, amîndoi eraţi copii.
ELECTRA Unul singur din prietenii mei ar putea să-l recunoască.
ORESTE
Nu cumva cel despre care se spune că l-a scăpat de moarte ?
ELECTRA El, un bătrân împovărat de ani, ce l-a crescut pe tata.
ORESTE
Dar tatălui tău i-a fost hărăzit un mormînt după moarte ?
ELECTRA
I-a fost hărăzit, dar în cel fel ? L-a azvîrlit afară din casă.
92
ORESTE
Vai mie, ce-mi vorbeşti ? încercările crîncene, fie şi cele străine, zdrobesc inima muritorilor.
Spune-mi, vreau să aflu, şi fratelui tău să-i duc ştiri dureroase, pe care trebuie nesmintit să le audă.
Mila nu face casă bună cu neştiinţa, ci se întîlneste la bărbatul înţelept ; iar înţeleptul, numai prin multă suferinţă, ajunge la atîta cunoaştere şi înţelepciune [1].
CORIFEUL
Şi mie îmi stăruie-n suflet aceeaşi dorinţă. Locuiesc departe de oraş, nu cunosc năpastele cetăţii. Aş vrea şi eu să le aflu.
ELECTRA
Voi grăi, dacă trebuie ; şi trebuie, în faţa acestui prieten, să vorbesc despre grelele nenorociri ale mele şi ale tatălui meu.
Deoarece m-ai stîrnit să cuvîntez, te rog, străine, ves-teşte-i lui Oreste chinurile mele şi ale lui Agamemnon.
Spune-i mai întîi ce fel de veşminte port, cîtă murdărie mă împovărează, în ce fel de cocioabă locuiesc, eu care trăiam într-un palat regesc. Eu însămi trudesc cu suveica să-mi ţes hainele, altfel n-aş avea nimic si aş umbla goală.
Eu însămi merg după apă la izvoarele rîului. Nu iau parte la sărbătorile sacre, nu am locul meu în alaiuri. Trebuie să mă feresc, fiind fecioară, de tovărăşia femeilor. Trebuie să mă scutur de amintirea lui Castor, cu care — înainte să fie trecut în rîndul zeilor — am fost logodită ; el era dintr-un neam cu mine [2].

[1] După doctrina socratică mila, ca de altfel orişice altă virtute, se deprinde prin învăţătură. Viciul face parte din zestrea ignorantului, omul neînvăţat *(amathes)* fiind unul şi acelaşi cu cel păcătos.
[2] Logodna Electrei cu unchiul său matern Castor (vezi p. 26, n. 1), este cel puţin surprinzătoare. Se ştie că după moarte

Mama sade pe tron, pe trepte stau roabe din Asia, cucerite de tata ; vălurile lor, ca la Troia, sunt prinse-n agrafe de aur. In vreme ce sîngele lui Agamemnon înnegreşte şi acum, putrezit, pereţii palatului, ucigaşul lui se arată pretutindeni în lume, săltat chiar pe carul tatălui meu, şi se făleşte că ţine în mîinile sale pângărite sceptrul care poruncea helenilor odinioară.
Mormîntul lui Agamemnon, lipsit de cinstire, n-a primit niciodată libaţii, nici ramuri de mirt[1], şi rugul său e pustiu de podoabe. Beat, jilav de băutură, bărbatul mamei mele, Ilustrul, cum i se spune, ţopăie pe morimînt si azvîrle cu pietre în lespedea monumentului[2]. Şi mai are îndrăzneala să vorbească astfel împotriva noastră : „Unde ţi-e fiul Oreste ? Fără îndoială viteazul este în preajma mormîntului tău, să-l ocrotească !" Iată cum îl jigneşte pe cel de departe.
Străine, te rog fierbinte să-î dai de ştire acestea. Eu vorbesc în numele multora : îl cheamă braţele mele, buzele mele, inima mea năpăstuită, creştetul meu ras, si cel care m-a zămislit. Ar fi o ruşine ca tatăl să-i fi zdrobit pe frigieni, iar fiul singur să nu fie în stare a ucide un •singur bărbat, cînd este tînăr si de spiţă aleasă.
CORIFEUL
Iată-l acolo, vorbesc despre soţul tău, care, după încheierea trudei zilnice, se grăbeşte spre casă. *(Se întoarce plugarul)*
Dioscurii au fost nemuriţi sub formă de aştri, alcătuind constelaţia Gemenilor.
[1] Arbustul veşnic verde, cu flori albe parfumate, era socotit de antici plantă funerară.
[2] Ilustrul *(Ho Kleinos)* era titlul purtat de regii Mykenei. în *Electru* lui Sofocle regina întemeiase ea însăşi o sărbătoare lunară, denumită „Ospăţul lui Agamemnon", întru amintirea uciderii eroului. Se cînta' peanul, se aduceau jertfe de sînge, iar ziua se încheia cu un praznic. Eunpide, care în toată tragedia a îmblînzit figura Clitemnestrei, îi lasă numai lui Egist ruşinea de a se bucura ca un sălbatic pe lespedea rivalului său.
PLUGARUL
Hei, cine sunt străinii din faţa porţii mele ? Cu ce gînd s-au apropiat de sălaşul meu ţărănesc ? Au cumva nevoie de mine ? Nu-i cuviincios ca o femeie să-şi facă zăbavă cu nişte bărbaţi tineri.
ELECTRA
Dragul meu prieten, să nu fii bănuitor faţă de mine. Vei afla despre ce stăteam de vorbă. Aceşti călători au venit să-mi aducă ştire de la Oreste. Iar voi, străinilor, vă rog să-i iertaţi cuvintele.
PLUGARUL Ce spun ? E viu Oreste, mai vede lumina ?
ELECTRA E viu, după spusele lor, şi-mi par a fi neprefăcuţi.
tău?
PLUGARUL îşi mai aminteşte de chinurile tale şi-ale părintelui
ELECTRA
Sper că da, însă bărbatul în surghiun este lipsit de vlagă.
PLUGARUL Ce fel de veste ţi-au adus din partea lui Oreste ?
ELECTRA I-a trimis să iscodească durerile mele.
PLUGARUL
Prea bine, unele pot să le vadă, celelalte le vor afla de la tine.
ELECTRA
Au luat cunoştinţă, nu le-a mai rămas nimic de aflat.
PLUGARUL
încă de multă vreme trebuia să le fi deschis uşa. Intraţi în casă. în schimbul ştirilor voastre bune, veţi primi toate darurile ospeţiei, cîte se află în icasa mea. *(Adresîndu-se slujitorilor lui Oreste.)*
Servitorilor, duceţi-le poverile în casă. *(Lui Oreste şi lui Pylade.)*
Să nu vă împotriviţi, ne-aţi sosit ca prieteni trimişi de un prieten. Chiar dacă m-am născut sărac, sufletul meu, cel puţin, nu e dintre cele josnice şi-am să vă dovedesc.
ORESTE
In numele zeilor, acesta-i bărbatul care s-a înţeles cu tine să ocolească nunta, spre a nu-l face de ruşine pe Oreste ?
ELECTRA Acesta e cel ce se cheamă soţul nefericitei de mine.
ORESTE
Vai, nu se află nici un semn nesmintit al virtuţii : totul e amestecat în firea omenească. Mi^a. fost dat să văd cum fiul unui tată vrednic se poartă ca un om de nimic şi cum din părinţi ticăloşi se pot naşte fii minunaţi. Am văzut noroiul din inima bogatului si măreţia de suflet în trupul săracului. Prin urmare, cum să poţi

deosebi si cum să judeci drept ? După bogăţie ? Ai alege un rău judecător. După lipsa oricăror bunuri ? Dar sărăcia are si ea racilele sale ; nevoia îl învaţă la rele pe om. Să mă leg deci mai bine de folosinţa armelor. Dar cine oare, privind o lance, ar da mărturie despre cel ce o poartă că
96

i

e cumsecade ? Mai bine să te laşi la voia întâmplării în această neasezare '.
Iată omul acesta, care nu este unul din cei mari în Argos şi care nu se umflă de mîndrie pentru slava casei lui; cu toate că aparţine celor mulţi, se vădeşte a fi un suflet ales.
Increderi-vă în bunul simţ, voi ce rătăciţi plini de prejudecăţi deşarte ! Nobleţea muritorilor se recunoaşte doar căutîndu-le tovărăşia si aflîndu-le caracterul. A-cestia sunt oamenii care fac să înainteze cetăţile lor şi casele lor. Trupurile musculoase, dar goale de gînduri, sunt numai nişte statui ce împodobesc piaţa publică[2].
Intr-iadevăr, un braţ puternic nu aşteaptă izbitura suliţei mai bine decît unul slab. Aici cîntăreşte numai natura şi buna înzestrare a sufletului.
Dar primirea voastră fiind vrednică de cel ce este de faţă şi totodată departe, de fiul lui Agamemnon, pentru care am venit, să ne înduplecăm a zăbovi în sălaşul acesta.
Intraţi, servitorilor, în casă ! Decît un bogat mai bine să-mi fie oaspete un sărac inimos. Mă bucur că omul acesta mă primeşte în casa lui. Şi totuşi, mai degrabă aş vrea să-l văd pe fratele tău fericit, că mă întâmpină în casa lui fericită. Poate că va veni. Oracolele lui Loxias [3] sunt fără greş. Profeţiile muritorilor însă nu le iau în seamă.
(Oreste, Pylade şi însoţitorii lor intră în casă.)
[1] Intr-o anecdotă reţinută de Diogenios Laertios în cartea *Despre viefile şi doctrinele filozofilor* (11,33) ni se spune că So-crate, auzind un vers aproape identic cu acesta în *Auge,* altă piesă de Euripide, a părăsit brusc teatrul, deoarece, după dascălul lui Platon, ar fi fost „ridicol să cauţi cu rîvnă un sclav pe care nu-l poţi găsi, iar virtutea s-o laşi să piară".
[2] Nu o dată Euripide dă glas unui dispreţ rece, de intelectual, faţă de preocupările atletice, neîmpărtăşite de Idee.
[3] Intre numeroasele epitete ale lui Apolo era şi acela de Loxias (oblicul), care îi sublinia aptitudinea profetică ; într-ade-văr oracolele sale erau exprimate în chip învăluit, pieziş.
97
V
CORIFEUL
Astăzi, mai mult ca orisicînd, Electra, bucuria trebuie să ne încălzească inimile. Poate că Norocul, după o cale anevoioasă, se va opri aici, spre binele nostru.
ELECTRA
Sărmane, tu ştii cîtă lipsă e în casa ta. De ce ai poftit nişte oaspeţi rînduiţi mai sus decît tine ?
PLUGARUL
Cum ? Dacă sunt de spiţă nobilă într-adevăr, aşa cum par, mijloacele noastre, mărunte sau nu, crezi că nu vor ajunge să-i mulţumească ?
ELECTRA
Acum, deoarece ai făcut greşeala, în pofida sărăciei tale, du-te la moşneagul care l-a crescut pe tata. îl' vei găsi în preajma rîului Tanaos, care-i hotar între pămîn-turile Spartei şi Argos; prin părţile acelea îşi paşte turmele, de cînd a fost alungat din cetate. Roagă-l să vină, dar mai întîi să treacă pe la oasa lui si să ia un adaos de bucate pentru prînzul străinilor. Se va umple de bucurie si-i va preamări pe zei, aflînd că este viu copilul pe care el l-a mîntuit odinioară. Deoarece din casa părintească, în care locuieşte mama, nu vom dobîndi nimic. Şi-ar fi primejdios să-i dăm nemernicei de ştire că Oreste încă e viu.
PLUGARUL
Fie, voi duce bătrânului poruncile tale, dacă ţi se pare că e nimerit. Intră degrabă în casă, ai grijă de toate. Femeia, la nevoie, poate să încropească multe feluri spre întregirea prînzului. Sunt sigur că în casa noastră avem încă destule bucate, ca să-i saturăm pe oaspeţi vreme de cel puţin o zi.
(Electra intră în casă.)
Ori de cîte ori zăbovesc cu gîndul la asemenea lucruri, îmi dau seama cît de straşnic e preţul îmbelşugării, cînd
trebuie să primim oaspeţi, sau cînd trupul ne este bolnav şi trebuie să cheltuim pentru vindecare. Cu hrana cea de toate zilele însă, cheltuiala este măruntă ; pentru a îndestula un om, fie că-i avut, fie că-i nevoiaş, ajunge aceeaşi parte.
(Plugarul pleacă.) CORUL

Strofa I

Corăbii slăvite, voi aţi plutit la Troia
odinioară,
cu vîsle fără de număr,
stîrnind în valuri alaiul de danturi
al Nereidelor [1]
si *se legăna,*
fermecat de flaut, delfinul [2]
şi neîncetat se rotea
Ungă prorele voastre cu vinete ciocuri !
El însoţea pe fiul zeiţei Thetis,
Ahile, cel sprinten la salturi,
şi pe-Agamemnon spre Troia,-
spre malul rîului Simois.

•\ i

Antistrofa I

Părăsind Nereidele vîrful Eubeii,
îi aduceau
armele grele şi scutul,
făurite cu trudă
de zeul Hephaistos,

[1] Aceste *(choroi)* alaiuri de dansuri, sunt înseşi valurile, închipuite ca fiice ale lui Nereu, zeul mării.

[2] Delfinul era socotit încă din antichitate un animal afectuos şi muzical. Este prea cunoscută întîmplarea lui Arion, faimosul poet liric şi cîntăreţ, care, fiind aruncat în valuri de piraţi, a fost mîntuit de un delfin fermecat de muzica lui. Textul se referă la intonaţiile flautului care porunceau ritmul vîslelor.

99

pe nicovale de aur [1]
Prin muntele Pelion şi
prin sacrele văi ale muntelui Ossa,
ascunzătorile Nimfelor,
ele mergeau să afle un tînăr,
pe care părintele său călăreţ [2] *îl creştea*
spre lumina Heladei,
feciorul doamnei mărilor, Thetis,
aprig fugar şi reazem Atrizilor.

Strofa II

O, fiu al stăpînei Thetis, odată, în port la Nauplia [3]*, un om întors de la Ilion*

[1] *In Iliada* eroul a purces la Troia cu armele pe care tatăl său Peleu le primise în dar din partea zeilor la nunta lui cu Thetis, zeiţa marină. După ce aceste arme, împrumutate de Ahile prietenului său Patrocles, au fost capturate de Hector, Thetis l-a înduplecat pe faurul dumnezeiesc Hephaistos să-i migălească fiului său altele noi.

[2] Nu este vorba de tatăl după trup Peleu, ci de centaurul Chiron, părintele spiritual, care l-a crescut si l-a instruit pe Ahile într-o peşteră a pădurosului Pelion, la fel de celebru în poezia elină, ca şi celălalt munte, geamănul mai mic, Ossa. Iată în legătură cu acestea două fragmente din cîntecele corului din *Ifigenia la Aulis* întru slava nunţii lui Peleu cu Thetis : „Pe muntele Pelion Muzele/ îşi năluceau frumoasele plete/ si peste glie făceau să le cînte/ paşii-n sandale de aur./ Şi vocile lor mlădia-te-nălţau/ viersuri de laudă mirilor,/ pe coastele cutreierate/ prin negre păduri de centauri. / ...Cu brazii drept suliţe şi-ncoro-naţi/ cu fragedă iarbă-mpletită./ veni călăreaţă şi-o ceată/ de aspri centauri la nunta zeiască,/ la craterul umplut al lui Bacchos,/ şi-n strigăte mari glăsuiră : «O, Thetis, fiica zeului mării, Nereu,/ tu vei rodi un copil,/ văpaia Tesaliei mare,/ ce va ţîşni cu trupu-mbrăcat/ în arme de aur, lucrate/ de Hephaistos, meşterul faur,/ mergînd în huet de lănci myrmidone,/ să mistuie pîn' la cenuşă/ lutul vestit al ţării lui Priam !»"

[3] Ca majoritatea cetăţilor din perioada „eroică[1], Argosul fusese construit pe continent, dar nu departe de mare; Nauplia era portul fortăreţei Atrizilor.

ne-a zugrăvit
sculptatele chipuri de pe rotundul
scutului tău renumit,

spre groaza troienilor [1]*,*
Pe fîsia, de margine, jurîmprejur,
cu-ntraripate sandale,
Perseu, după ce retezase gîtul Gorgonei,
plutea peste^iare,
ţinînd în mînă capul urgiei.
Aproape de el se afla
vestitorul lui Z.eus,
Hermes, feciorul Maiei
şi domn peste cîmpuri[2]*.*

Antistrofa II

în mijlocul largului scut
vărsa potop de lumină
soarele, discul aprins,
din carul purtat de-aripile cailor,
la fel etereele cete
de stele •— Pleiade, Hyade [3] *•—*
care stîrniseră spaima
în ochii lui Hector [4]*.*
Pe chivără cea îmbrăcată-n foiţe de aur

[1] Descrierea armelor, strălucitoare şi amănunţită în acelaşi timp, a fost o preferinţă a poeţilor greci.
"[2] Homer pomeneşte numai ele una singură, de fapt doar de capul înspăimîntător al Gorgonei. După Hesiod, Gorgonele sunt în număr de trei şi locuiesc la marginea de apus a pămîntului, făpturi înaripate, cu plete şi brîie de şerpi, cu priviri ce împietresc. Din cele trei gorgone numai una, Meduza, era muritoare, cea pe care a omorît-o, retezîndu-i capul cu secera lui Hermes, Perseu, erolil născut din ploaia de aur a lui Zeus şi argiana Danae.
[3] Fiicele lui Atlas, gigantul cosmic de la SoareTApune, pe care divinitatea le-a metamorfozat după moarte în stele.
[4] Cuprins de spaimă, Hector a fugit la vederea armelor strălucitoare ale lui Ahile.

Sfinxe [1] *duceau în unghii prada învinsă prin cîntec. Pe platoşa pieptului, strînsă, Himera* [2]*, leoaica, ţîşnea cu ghearele scoase şi răsuflare de foc, văzînd armăsarul sosit de la izvorul Peirene* [3]*.*

Enodă

Pe lancea lui ucigaşă un şir de cai alerga în galop cu picioarele-ntinse şi pulberea neagră le-nconjura, stîrnită, spinările. Iată, maimarele (căror războinici neistoviţi a fost prăbuşit pentru iubirile tale, Helena, copilă vicleană l Asemenea însă, zeii din cer, odată şi-odată
îţi vor trimite prilejuri de moarte, şi-atunci vom vedea, vom vedea, din gîtlejul tăiat curgerea sîngelui tău risipit de fier.
(încărcat de merinde se iveşte un bătrîn, fostul pedagog al lui Agamemnon.)

[1] Dihania miturilor cu faţă, voce şi piept de femeie nu poate să fie decît de gen feminin, ca şi la greci, deşi avea trup de cîine, coadă de şarpe, aripi de pasăre şi labe de leu.
[2] Mama Sfinxei, alt monstru, zugrăvit îndeobşte cu cap de leu din care ţîşnea foc pe nări, trup de capră şi coadă de şarpe. A fost ucisă de Belerofon, cu ajutorul fabulosului cal înaripat, Pe-gasos.
[3] Vînă de apă, ţîşnită la Corint, în locul unde Pegasos a scăpărat pămîntul cu copita.

BATRlNUL

Unde, unde se află tânăra mea doamnă şi stăpână, fiica lui Agamemnon, pe care l-am crescut odinioară ? Cît de aspru e suişul la casa asta, oît de greu pentru picioarele unui bătrân zbârcit ca mine. Dar se cuvine, până la prietenii mei, să-mi trag spinarea gârbovită şi genunchii tremurători.
(Electra iese din casă.)
Copila mea, te văd înaintea casei. Iţi aduc un miel alb din turmele mele, un nou-născut gingaş, luat de sub mai-că-sa, cununi de flori, caş proaspăt, tocmai scos din sedile, şi o comoară veche a lui Dionysos, cu buchet suav ; măsura e mică, dar e destul să torni un singur pahar în altă băutură mai slabă, ca s-o facă plăcută. Hai, duceţi-le în casă, pentru oaspeţi ! Eu vreau să-mi şterg ochii plini de lacrimi cu haina mea cea zdrenţuită.

ELECTRA

De ce e faţa ta scăldată de lacrimi, bătrâne ? Nu cumva chinurile mele deşteaptă în tine, după atîta vreme, amintirea alor tale ? Nu cumva suspini, amintindu-ţi de surghiunul trist al lui Oreste sau de părintele meu, pe care l-ai ţinut în braţe odinioară şi l-ai crescut zadarnic pentru tine si prietenii tăi ?

BATRINUL

Zadarnic, într-adevăr. Şi totuşi nu aceste amintiri mi-au fost de neîndurat.

Venind, m-am abătut din drum pe la mormântul lui, şi înaintea lui m-am închinat şi-am plîns, aflîndu-l părăsit ; deschizând burduful de vin, adus pentru oaspeţii tăi, am revărsat prinos, apoi am aşezat în jurul mormîn-tului ramuri de mirt.

Atunci, chiar în vârful rugului, am văzut o oaie cu lîna neagră, junghiată spre jertfă, şi sângele ei scurs de curînd şi câteva şuviţe de păr tăiate de pe un creştet bălai.

103

Inchipuie-ţi cît am fost de uluit, fiica mea. Care om din lume a îndrăznit să vină la mormînt ? Desigur nu un argian. Poate că fratele tău a sosit în ascuns şi, venind, a adus cinstire mormîntului jalnic al părintelui său.

Cercetează părul acesta, apropie-l de părul tău ; vezi dacă nu are aceeaşi culoare cu şuviţele tăiate. Adeseori odraslele ivite din sîngele aceluiaşi tată au multe asemănări după trup.

ELECTRA

Cuvintele tale,-bătrâne, sunt ale unui bărbat prea puţin înţelept. Crezi oare că, de teama lui Egist, viteazul meu frate s-ar fi întors pe-ascuns în ţară ? Şi-apoi cum ar putea să se asemene două smocuri de păr, din care unul a crescut în palestre, unde sporeşte nobleţea bărbătească, iar altul, păr de femeie, a fost înmuiat prin folosirea pieptenului? Cu neputinţă! Adeseori, bătrâne, poţi să-n-tîlneşti plete de-aceeaşi culoare chiar la inşi ce nu s-au născut din acelaşi sînge.

BĂTRÂNUL

Copila mea, du-te, asază-ţi pasul în tiparul lăsat de încălţămintea lui, şi vezi dacă piciorul tău nu are aceeaşi măsură.

ELECTRA

Cum oare să se păstreze într-un pămînt pietros tiparele picioarelor ? Şi chiar de-ar fi aşa, este cu neputinţă ca doi copii din acelaşi tată să aibă piciorul de aceeaşi mărime, dacă unul e bărbat şi altul femeie ; al bărbatului este mai puternic.

BĂTRÂNUL

Dacă fratele tău ar fi aici, oare n-ai putea să recu- '{ noşti munca suveicii tale, veşmîntul în care l-am scăpat odinioară de moarte ?

Nu ţii minte cît eram de tînără, cînd a fost exilat ? Chiar dacă i-am ţesut vesmintele, cum ar putea să mai poarte si astăzi îmbrăcămintea din copilărie ? Doar dacă nu cumva veşmintele cresc odată cu trupul. Nu, un străin şi-a retezat, din milă, o şuviţă de păr la mormîntul lui Agamemnon, afară dacă, poate, cu ajutorul unor iscoade din ţară [1] ...

BĂTRÂNUL

Unde se află străinii ? Vreau să-i văd şi să le pun întrebări despre fratele tău.

(Oreste si Pylade se ivesc în pragul casei ţi se îndreaptă spre bătrân.)

[1] In ultima parte a acestui dialog se desfăşoară ceea ce filologii numesc parodia faimoasei scene a „recunoaşterii" din *Hoe-forele* lui Eschil. Iată cîteva fragmente din piesa întîiului mare tragic, pentru a se vedea modul în care Euripide demontează mecanismul momentului dramatic eschilian.

Electra : Văd pe mormînt o şuviţă tăiată. *Corifeul : A* unui bărbat sau a unei fecioare cu cingătoare lată... *Electra :* Da, da, în privinţa culorii această şuviţă seamănă... *Corifeul:* Cu părul cui, vreau să ştiu ? *Electra :* Cu părul meu... *Electra :* ...Dar iată încă un semn : urme semănînd leit cu paşii mei. Călcîiele, contu-rele muşchilor piciorului sunt aidoma cu ale urmelor mele... *Oreste :* ...Priveşte această pînză, lucrul mîinilor tale, pe care ai ţesut odinioară imagini de vînătoare...

La Sofocle scena recunoaşterii este mai abil construită şi mai -patetică. Unii comentatori deplîng prostul gust al lui Euripide 'de a critica scena 'sublimului său înaintaş. Dar, pentru cine nu cunoaşte piesele celor doi autori care l-au precedat, versiunea euripideică pare verosimilă şi nu-şi trădează implicaţiile polemice. Este verosimil ca un personaj bătrân, uşor decrepit, să fie înclinat a citi în vagul semnelor respective prezenţa lui Oreste, în timp ce

Electra, cu luciditatea celei care s-a mistuit în lungă aşteptare, să-i anuleze moşneagului fără drept de apel argumentele. De altfel nu o dată dramaturgii şi-au exprimat în piese propriile idei despre teatru. Departe de a fi în sine reprobabilă, angajarea polemică, aşa cum o practică elegant ultimul mare tragic, e drept că mai adecvată unei plăsmuiri comice, poate fi în-tîlnită şi în operele unor autori moderni şi ni se înfăţişează ca o trăsătură vie, de o netăgăduită actualitate.

104

105

C,JL,Hi^ l n/i

lată-i că ies din casă cu pasul sprinten. BATR1NUL

Da, sunt de spiţă nobilă, dar asta uneori nu e un semn de preţ. Mulţi oameni, deşi nobili prin naştere, au inimi de nemernici. Oricum, străinilor, îngăduiţi-mi să vă dau bineţe.

ORESTE

Bun venit, bătrâne !

Electra, cine-i această veche ruină de om ? Un prieten ?

ELECTRA El este cel ce l-a crescut pe tatăl meu, străine.

ORESTE Cum ? El este cel ce l-a făcut scăpat pe fratele tău ?

ELECTRA

Da, el l-a mîntuit, dacă mai trăieşte cumva. ORESTE

Preabine, dar de ce mă priveşte atît de pătrunzător, parcă ar cerceta cu de-amănuntul pecetea strălucitoare a unei monede de argint ? Găseşte că semăn cu cineva ?

ELECTRA

Poate se desfată privind un tînăr de vîrsta lui Oreste. ORESTE

Poate, pe prietenul său. Şi de ce se tot învîrte în jurul meu ?

ELECTRA Străine, purtarea lui mă uluieşte şi pe mine.

106

BÂTRIKUL Stăpînă, Electra, fiica mea, roagă-te zeilor !

ELECTRA Pentru ce fel de bine : îndepărtat sau apropiat ?

BĂTRÂNUL

Pentru ca să dobîndesti comoara scumpă, ce ţi-o vădeşte un zeu. •

ELECTRA

Iată, mă rog zeilor. Ce înţelegi să spui prin asta, bătrâne ?

BĂTRÂNUL Priveste-l, copila mea, el e tot ce ai mai drag pe lume.

ELECTRA

Mi-e teamă pînă la urmă să nu-ţi fi pierdut minţile. *t*

BĂTRÂNUL

Să-mi fi pierdut minţile, eu, tocmai cînd îl văd pe fratele tău ?

ELECTRA

Ce înseamnă, bătrâne, aceste cuvinte neaşteptate ?

BĂTRâNUL îl văd aici pe Oreste, fiul lui Agamemnon.

ELECTRA ;

Ce semn ai deslusit în care să mă-ncred ?

. BĂTRÂNUL

Semnul acestei răni de lîngă pleoapă. Odinioară, cînd era la casa tatălui său, urmărind împreună cu tine un pui de[1] căprioară, a căzut şi s-a rănit.

ELECTRA Ce spui ? Intr-adevăr, iată urma căderii.

BĂTRINUL

De ce mai întîrzii şi nu te arunci la pieptul fratelui tău?

ELECTRA

A, nu, bătrâne, nu mai preget. Semnele arătate mi-au încredinţat inima...

(li îmbrăţişează pe Oreste.)

O, te-ai ivit, în cele din urmă. Eşti al meu, dincolo de orice nădejde !

ORESTE Eşti a mea, în cele din urmă !

ELECTRA Nu, n-as fi crezut niciodată !

ORESTE N-as fi sperat nici eu, niciodată !

ELECTRA Eşti oare tu, într-adevăr ?

ORESTE Da, luptător alături de tine, singurul.

ELECTRA

_ 1

ORESTE O, de-as putea să trag năvodul pe care-l întind !
[1] Lacună în text. Replica Electrei ar putea fi închipuită astfel : „Vei fi biruitor în lupta asta-?"
ELECTRA
Sunt sigură. N-ar trebui să mai Credem în zei, dacă nedreptatea ar birui asupra dreptăţii.
CORUL
Ai venit, ai venit, ziuă multă aşteptată l
Ai strălucit, ni l-ai vădit în deplină lumină,
ca o torţă deasupra cetăţii,
pe nefericitul
întors din lungul exil,
unde se mistuia rătăcind
departe de casă. Un zeu,
fără-ndoială un zeu,
ne-aduce izbînda, prietenă l
Mîinile-nalţă-le,
glasul înalţă-l,
avîntă-ţi, pînă la zei, rugăciunile l
Ocrotită să fie,
ocrotită de Soartă,
întoarcerea fratelui tău în cetate !
ORESTE
Fie ! Mă-mpărtăşesc din dulcea bucurie a-mbrăţişări-lor, dar vom avea şi mai tîrziu vreme pentru ele. Tu, bătrâne, ai sosit la timp, vorbeşte ! Ce-i de făcut spre a-l pedepsi pe ucigaşul tatălui meu si pe mama, unită cu el prin nuntă nelegiuită ? Aş putea să mă bizui în Argos pe credinţa cîtorva prieteni ? Sau temeiul nostru e deplin ruinat, laolaltă cu soarta noastră ? Cu cine să mă sfătuiesc ? Pe ce drum s-o apuc împotriva duşmanilor mei ?
BĂTRÂNUL
Copilul meu, Soarta ţi-e potrivnică, prieteni nu mai ai. E rar prilejul de-a găsi pe cineva, care să-mpartă cu noi atît cele bune cît si cele rele. Iar tu eşti prăbuşit de tot, căzut în ruină pentru prietenii tăi, şi nici măcar spe-

ranţa nu le-ai lăsat-o. Ascultă-mă, să ştii, numai în braţul tău şi îrv destinul tău zace prilejul de a-ţi lua înapoi casa părintească si cetatea.
ORESTE Ce trebuie să făptuim, ca să ajungem la ţintă ?
BĂTRÂNUL Omoară-i pe Egist si pe Clitemnestra !
ORESTE Am venit pentru această cunună ; cum s-o dobîndesc ?
BĂTRÂNUL
înăuntrul zidurilor întărite nu vei pătrunde, oricît ai vrea.
ORESTE El este, aşadar, înconjurat de gărzi şi de suliţi.
BĂTRÂNUL întocmai. Se teme de tine, nici nu mai poate să doarmă.
ORESTE Foarte bine. Insă va trebui să-mi dai un sfat, bătrâne.
BĂTRÂNUL
Ascultă-mă. Mi-a încolţit un gînd. ORESTE
Numai de-ar fi nimerit, să mă pot folosi de el.
BÂTRÂNUL Venind încoace, l-am zărit pe Egist.
ORESTE Mă bucură vorba ta. In ce loc l-ai văzut ?

BĂTRÂNUL Acolo, aproape de imasurile cailor săi.
ORESTE Ce săvîrsea ? întrevăd o speranţă de a ieşi din res-
ciiS Lc.
BĂTRÂNUL
După cum mi s-a părut, el pregătea o sărbătoare în cinstea Nimfelor '.
ORESTE
Pentru un copil născut sau pentru unul urmînd a i se naşte ?

Nu ştiu decît un lucru : se pregătea să jertfească un tciur.
ORESTE Cîţi oameni avea cu el ? Sau era numai cu slugile ?
BĂTRÂNUL
Nu avea cu el nici un argian ; doar nişte oameni de casa.
ORESTE
E vreunul singur printre ei, bătrâne, care ar putea să mă recunoască ?
BĂTRÂNUL Sunt numai slugi, care nu te-au văzut niciodată.
n feminin5 ale naturii au fost obiectul unui
rînH ™ Pf T1"6 rasunet Hterar, dar apropiat oamenilor de ti T^H-t " C1^lor.ce-?1 Petreceau viaţa în afara zidurilor cetăţii Truditorii gliei invocau mai lesne nimfa unui cîmp, a unei
< r»oL A ^ UnU1 1ŽVor deC, £t divinitătile îndepărtate, aproape abstracte, de deasupra negurilor Olimpului.
CRESTE Vor trece oare de partea mea, dacă voi învinge ?
. BĂTRÂNUL Da, ăsta-i obiceiul robilor, spre norocul tău.
ORESTE
Cum as putea să mă apropiu de stăpînul lor ? BĂTRÂNUL
Mergi pînă-ntr-un loc din care să te zărească, în timp ce sacrifică taurul.
ORESTE
După cum înţeleg, cîmpurile lui se întind de-a lungul drumului.
BĂTRÂNUL Văzîndu-te, el te va pofti la ospăţ [1].
ORESTE Voi fi un oaspete amar, dacă se învoieste Zeul.
BĂTRÂNUL Pe urmă, vezi ce faci, după împrejurări.
ORESTE Frumos ai grăit. Şi mama, unde se află acum ?
BĂTRÂNUL
în Argos. Dar va fi în curînd lîngă bărbatul ei la ospăţ.
ORESTE De ce n-a plecat odată cu soţul ei ?
[1] Poftirea unor nobili călători la praznic era o lege a ospita- j litătii arhaice.
112
BÂTRÂNUL
Se teme să n-o înfiereze poporul şi-a rămas mai în urmă.
ORESTE înţeleg. Ştie că-i rău văzută în cetate.
BĂTRÂNUL întocmai. Femeia nemernică este urîtă de oameni.
ORESTE Cum poate fi ucisă, odată cu el ?
ELECTRA Eu voi pregăti omorul mamei noastre.
ORESTE Cît despre celelalte, Soarta le va sfîrşi cu bine.
ELECTRA Fie să ne ajute pe amîndoi !
ORESTE
Aşa va fi. Ce cale ai scornit spre uciderea mamei ?
ELECTRA
Du-te, bătrâne, la Clitemnestra şi astfel grăieste-i... Dă-i de veste că sunt lăuză după naşterea unui băiat.
BĂTRÂNUL De mai multă vreme sau de curînd ?
ELECTRA Spune-i că am ajuns la ziua cînd lăuza este curată [1].

[1] A zecea zi după naştere mama era purificată cu apă lus-trală, se poftea familia la un sacrificiu, urmat de ospăţ şi se dădea pruncului un nume.
113
BÂTBINUL Şi cum îţi va sluji la omorul mamei această născocire ?_
ELECTRA Ea va veni aici auzind că bolesc după naştere.
BATRINUL Cum ? Crezi că-i pasă de tine, copila mea ?
ELECTRA
Da. Va risipi şi lacrimi pentru starea în care s-a născut vlăstarul meu [1].
BÂTRINUL Poate. Dar să mă-ntorc la întrebarea mea dintâi.
ELECTRA Dacă vine, nu-ncape îndoială- că va pieri.
BĂTRÂNUL Fie. Să ne-nchipuim c-o aduc aici, la poarta casei.
ELECTRA E lesne s-o preschimbăm în poarta lui Hades.
BĂTRÂNUL Să pier, doar să apuc odată clipa asta.
ELECTRA

înainte de toate, bătrâne, călăuzeşte-l pe fratele meu.
BĂTRÂNUL
...spre locul unde Egist acum sacrifică zeilor.
ELECTRA
Pe urmă-ntîmpin-o pe mama şi împărtăşeste-i dorinţa mea.
BĂTRÂNUL Atît de bine încît va crede că-i vorbeşte gura ta.
ELECTRA La faptă, Oreste ! Ţi s-a hărăzit să verşi întîiul sînge.
ORESTE Plec, numai să-mi arate cineva drumul.;
BĂTRÂNUL Eu te voi însoţi si nu împotriva plăcerii mele.
ORESTE
(gest de invocare a zeilor) O, Zeus părintesc \ răzbunătorul duşmanilor mei...
ELECTRA *(la iei, gest de invocare)*
...fii milostiv cu noi ! Suntem vrednici de milă pentru pătimirile noastre !
BĂTRÂNUL Fii milostiv cu vlăstarele sîngelui tău.
ORESTE O, Hera, doamna altarelor Mykenei...
ELECTRA ...dă-ne biruinţă, dacă temeiurile noastre sunt drepte !
BĂTRÂNUL
Ingăduie-le să pedepsească uciderea lui Agamemnon. *(Oreste, Electra şi bătrânul se prosternează şi izbesc pămîntul cu*
mîinile.)
[1] Vezi p. 94, n. 2.
[1] Oreste se trăgea din Zeus, prin Tantal. (Vezi arborele genealogic.)

î 15
ORESTE : O, tată, locuind în străfunduri, ucis mişeleşte...
ELECTRA Glie stăpînă, căreia îţi dăruiesc mîinile mele...
BĂTRÂNUL ...ajută-le, ajută-le acestor copii preaiubiţi !
ORESTE Vino, acum şi trage toţi morţii să lupte alături de noi...
ELECTRA ...cei care te-au ajutat să învingi frigienii cu lancea...
'BĂTRÂNUL ...şi toţi cei care îi urăsc pe mîrşavii nemernici.
ORESTE
Ai auzit, o, tu pe care maică-mea l-a supus la cazne cumplite ?
BĂTRÂNUL Da, toate le-aude părintele tău '.
(Se ridică toţi trei de la pămînt.) Dar e tocmai vremea să mergem.
ELECTRA
Şi-acum îţi spun cu glas înalt : să moară Egist ! Dar dacă tu, biruit în luptă, vei cădea lovit de moarte si eu voi pieri ; să nu crezi c-am să mai rămîn în viaţă, îmi voi înfige în ficat o sabie cu două tăişuri. Voi merge înă-
untru, în casă şi am s-o ţin gata pregătită. Dacă voi primi din partea ta o ştire bună, toată casa va chiui de bucurie, iar dacă te vei stinge, dimpotrivă, vor răsuna altfel de ţipete. Asta voiam să-ţi spun.
ORESTE înţeleg preabine totul.
ELECTRA Acum trebuie să te porţi bărbăteşte.
(Oreste şi bătrânul pleacă, urmaţi la un răstimp, de Pylade şi de slujitori.)
Voi, femeilor, daţi-mi semn despre ţipetele luptei. Eu
voi sta de veghe cu sabia pregătită ; am s-o ţin ridicată.
Iar dacă voi fi învinsă, nu, n-am să le las duşmanilor
prilejul răzbunării ; ei nu-şi vor bate joc de trupul meu.
(Electra intră în casă.)
CORUL i
Strofa I
Mielul încă sugea
de la blinda lui mamă,
cînd, în munţii din Argos,
[1] în HoeforeZe lui Eschil recuno3şterea dintre Electra şi Oreste are loc chiar la mormîntul lui Agamemnon, iar lunga invocare a umbrei nefericitului rege cîştigă prin aceasta un spor de forţă tragică.
.:^
[1] 'Intîmplările cîntate de cor reprezintă reducţia lirică a cîtor-va file din cronica sîngeroasă a regilor de Argos. Izvorul maledicţiei îl aflăm în fapta lui Pelops, străbunul lui Oreste, care l-a ucis, prăbuşindu-l în mare, pe

Myrtilos, fiul lui Hermes. Acesta din urmă i-a cerut lui Pan să-l răzbune, lovindu-i pe urmaşii lui Pelops. Intr-adevăr, la un timp după aceea, a fost să se nască în turmele lui Atreu .un miel de aur, care avea harul să-i asigure proprietarului său domnia peste Mykene. Pan aduce mielul în cetate, stîrnind lăcomia lui Thyestes, care, drept urmare, o seduce pe Aerope, nevasta lui Atreu, dobîndeşte prin ea mielul, îl înfăţişează norodului şi se proclamă basileu. Atunci Zeus, mîniat pentru fărădelegile lui Thyestes, îl sfătuieşte pe Atreu prin Hermes să-i smulgă fratelui său hain făgăduiaia că-i va înapoia tronul dacă Soarele se va scula vreodată într-o dimineaţă în par-

odinioară,
după *cum izvodeşte legenda căruntă,*
ocrotitorul cîmpiilor, Pan,
a zvonit o dulce cîntare,
suflînd în cavalul bine lucrat,
şi-a minat din urmă mielul frumos
cu Una de aur.
De pe trepte de piatră, stînd în picioare,
crainicul atunci a strigat:
„în adunare, în adunare, mykenieni,
veniţi să vedeţi arătarea,
ce prevesteşte o fericită domnie l"
Alaiuri cîntînd lăudau
sălaşul Atrizilor.

Antistrofa I

Altarele se dezveleau, strălucind de podoabe de aur. Prin toată cetatea Argos focul ardea pe jertfelnice. Din lotos [1]*, fluierul Muzelor, picurau melodii nespus de frumoase,*

tea asfinţitului. Thyestes nu credea cu putinţă turburarea rîn-duielii cosmice, dar Zeus, pentru a-l pedepsi, schimbă drumul Soarelui, silindu-l să răsară la apus şi să apună la răsărit. Atreu ajunge iarăşi rege, îşi osîndeşte la moarte soţia adulteră şi îşi exilează fratele. Pe urmă, nesătul numai de atîta răzbunare, îl recheamă pe Thyestes, amăgindu-l că vrea să se împace. Cînd acesta se întoarce la Mykene, îi ucide în ascuns copiii, îi hăcuieşte şi fierbîndu-i îi serveşte la banchetul mincinos al împăcării. Tatăl, fără să bănuiască nimic, înfulecă din carnea fiilor şi abia cînd e bine ghiftuit, Atreu îi arată capetele victimelor şi îi dezvăluie felul ospăţului. Alungat iarăşi în surghiun, Thyestes, la îndemnul unui oracol, zămisleşte cu propria-i copilă un fecior, pe nume Egist, ucigaşul şi uzurpatorul de mai tîrziu al lui Aga-memnon, cel pe care acum, la rîndul său, se pregăteşte să-l ucidă Oreste. (Vezi arborele genealogic.)

[1] Aici fluierul poartă numele lemnului african din care era tăiat.

şi imnuri suiau pînă-n slăvi mielul de aur, făcător de minuni... Thyestes, ce ispitise în taină pe nevasta iubită a lui Atreu, a luat minunea-n palatul său, apoi s-a întors şi-a vestit în adunare,
că mielul cornut e al lui cu lină. de aur.

Strofa II

în vremea aceea, în vremea aceea,
Zeus a mutat făgaşul
de văpaie al Astrelor
şi al încinsului Soare
şi-al Aurorei cu faţa ca neaua.
Bolta cerească se-ndreaptă spre asfinţit,
cu flacăra ei arzătoare, divină,
norii apoşi purced către Ursă,
cîmpia lui Ammon [1]*, secată, boleşte*
uitată de rouă,
fără bunele ploi
dăruite de Zeus.

Antistrofa II

Se spune — dar nouă *povestea*
nu prea ne vine s-o credem —
că soarele cu fruntea de aur s-a-ntors,
că şi-a schimbat aşezarea fierbinte,
spre răul tuturor

din păcatul unuia singur.
Basmele-acestea
de spaimă aici pe pământ
[1] Prin cîmpiile lui Ammon se înţelegea Libia, tărîm rodnic înainte de întorsul nefiresc al soarelui.
118
119
sunt de folos pentru slujbele zeilor ^ Tu nu ţi-ai adus aminte de ele si ţi-ai ucis bărbatul, o, Clitemnestra, sora slăviţilor gemeni [2] .'
CORIFEUL
Vai, vai ! Aţi auzit un strigăt, prietenele mele ? Sau poate m-a smintit o amăgire deşartă ? S-ar spune că-i tunetul subpâmîntesc al lui Zeus [3]. Ascultaţi ! Acum văzduhul poartă zgomote mai puţin amestecate. Stăpînă, ieşi din casă, Electra !
(Electra revine în scenă.)
ELECTRA
Ce s-a întîmplat, dragele mele ? Care e soarta luptei ?
CORIFEUL Nu ştiu nimic, doar că se-aude strigătul morţii.
ELECTRA Şi eu am auzit, este departe şi totuşi îl aud. ,/
CORIFEUL
Aşa e, glasul vine de departe, însă e răspicat.
ELECTRA Geme vreun duşm'an [4] sau unul din cei care mi-s dragi ?
CORIFEUL Nu ştiu. Totul e vălmăşag şi cîntec de ţipete.
[1] Uneori filozoful Euripide retează, spre regretul nostru, aripile largi şi strălucitoare ale poetului omonim.
[2] Adică a Dioscurilor. Vezi p. 26, n. 1.
[3] Cei vechi socoteau cutremurul drept urmarea unui tunet din arsenalul lui Hades, Zeus cel de sub pământ.
[4] Textul contestat de altfel, spune: „Geme vreun argian etc." Este surprinzătoare folosirea cuvîntului argian, în loc **de** Egist, pentru a-l opune lui Oreste. De fapt neînduplecaţii duşmani erau amîndoi din Argos.
ELECTRA
Trebuie să mă ucid, aşa îmi strigă. De ce să mai întîrziem ?
(Vrea să se omoare cu spada.)
CORIFEUL Aşteaptă, să cunoşti limpede care ţi-e destinul.
ELECTRA Nu-i chip, am fost învinşi, unde sunt vestitorii ?
CORIFEUL
Vor veni. Nu-i lesne să omori un rege. *(Intră, alergînd, un crainic.)*
CRAINICUL
Izbîndă ! O, fecioare din Mykene, a biruit Oreste ! Dau de veste tuturor prietenilor săi. Egist, ucigaşul lui Agamemnon, zace la pământ. Să închinăm mulţumire zeilor.
ELECTRA
Tu cine eşti ? De ce ar fi ştirile tale vrednice de crezare ?
CRAINICUL Nu ştii că m-ai văzut printre slugile fratelui tău ?
ELECTRA
Prietene, frica mă împiedica să-ţi recunosc chipul. Acum însă mi-l amintesc preabine. Vorbeşte ! E mort ucigaşul mîrşav al tatălui meu ?
CRAINICUL încă odată rostesc cuvîntul dorit de tine : e mort.
120
121
ELECTRA
O, zei ! Dreptate atotvăzătoare, ai sosit pînă la urmă. Cum, prin ce uneltire de moarte Oreste l-a ucis pe fiul J;| lui Thyestes ? Vreau să ştiu. !:
CRAINICUL
Cînd paşii noştri ne-au purtat afară din sălaşul tău, am mers pe drumul carelor, brăzdat de roţi zgomotoase \ pînă la locul unde se afla vestitul rege al Mykenei. Plim-bîndu-se în grădinile lui, stropite din belşug de ape, el tăia ramuri de gingaş mirt, să-şi înfiripe o cunună. Vă-zîndu-ne, strigă : „Bun venit, străinilor ! Cine sunteţi voi ? De unde călătoriţi ? Care e ţara voastră ?" Oreste grăieşte : „Noi suntem tesalieni şi ne-ndreptăm spre malul rîului Alfeu[2], să-i aducem jertfă lui Zeus Olimpianul".

Auzind aceste cuvinte, răspunde Egist : „Azi trebuie să vă opriţi la mine, la vatra mea ; să ospătaţi împreună cu mine ; eu sacrific Nimfelor un taur. Sculîndu-vă din paturile voastre, mîine în zori tot acolo veţi ajunge, la timp. Haide, intraţi în casă — si rostind aceste cuvinte, ne ia de mînă şi ne duce cu sine — nu se poate să nu primiţi."

Şi cînd am intrat la el, grăi : „Aduceţi băi pentru oaspeţi, degrabă, să poată sta înaintea altarului aproape de apa sfinţită".

Dar Oreste vorbi : „Ne-am purificat, scăldîndu-ne în apele limpezi ale unui rîu. Dar dacă străinii au dreptul să ia parte la sacrificii împreună cu cetăţenii, noi suntem gata, Egist, ne vom pleca voinţei tale, rege." Pe urmă au contenit să mai vorbească despre asta.

Atunci slujitorii, paza stăpînului, leapădă lăncile şi toţi îşi pun la muncă mîinile. Unii aduc vase, în care să

[1] Cuvînt cu cuvînf: „drumul care răsună de două ori" *(dik-rotos)* de zgomotul celor, două roţi ale carelor.

[2] Rîu în Elida, curgînd prin şesul Olimpiei.

strângă sîngele scurs, alţii poartă coşuri ; alţii aprind focul si rînduiesc în jurul vetrei căldări ; tot acoperişul răsună de larmă.

Luînd grăunţe de orz, ibovnicul mamei tale le răsfiră peste altar, rostind aceste cuvinte : „O, Nimfe ale stîn-cilor, fie-ne dat să vă aducem adeseori jertfe, eu şi soţia mea de acasă, fiica lui Tyndar, să trăim bucuroşi, ca în ziua de azi, iar pe duşmanii noştri să-i bată nenorocul !" Se gîndea la Oreste şi la tine. Stăpînul meu îngîna rugăciuni potrivnice, cu glasul scăzut, cerînd să dobîndească iar palatul părintesc. Egist înşfacă apoi dintr-un coş cuţitul drept şi taie cîteva smocuri de păr de pe june, apoi le zvîrle cu mîna dreaptă în focul sfînt si loveşte juncul ridicat pe umeri de slugi.

Atunci îi spune fratelui tău : „Dintre atîtea vrednicii ale tesalienilor, a mers vestea despre cît sunt de pricepuţi în despicarea unui taur şi în strunirea cailor. Străine, ţine fierul acesta şi fă dovada că faima tesalienilor e îndreptăţită."

Oreste, cu amîndouă mîinile, apucă strâns cuţitul dorian, straşnic călit, îşi descopcie frumoasa mantie de călător, şi-o scutură de pe umeri, îi îngăduie doar lui Pylade să-l ajute la- treburi şi îndepărtează slugile. El prinde juncul de picior si cu braţul întins îi dezveleşte cărnurile strălucitoare, îl jupoaie de piele în mai puţină vreme decît îi trebuie alergătorului să străbată cu calul înhămat de patru ori lungimea unui stadiu [1]. Pe urmă îi deschide pîntecul. Egist ia în mîini părţile sacre si le cercetează. Un lob al ficatului lipseşte [2] ; vîna zisă a porţii şi-n preajma ei băşica fierii prevestesc, la cercetare, sorţi nefericite.

[1] Lungime de şase *plethre, în* jur de o sută optzeci de metri, pe care aveau loc alergările. Textul spune'de fapt „de două ori un diaulos" ; un *diaulos* însemna parcurgerea unui stadiu de două ori, în ambele sensuri, după ocolirea bornei finale.

[2] Acest teritoriu restrâns al ficatului, în anatomia modernă *lobul lui Spiegel,* era cunoscut în haruspicina latină, de influenţă etruscă, sub numele de *caput jecoris.* Dacă mărimea sa era

Egist se încruntă. Stăpînul meu îl întreabă : „De ce eşti abătut ?" — „Străine, mă tem de-o viclenie din afară. Este un om care mă urăşte năpraznic, fiul lui Agamem-non, duşmanul casei noastre."

Dar Oreste răspunde : „De ce te înspăimîntă viclenia unui surghiunit, pe tine, stăpînul cetăţii ? Haide, ca să ne ospătăm din măruntaie, aduceţi-mi un satîr de Ftia, în locul tăişului dorian : îi voi sparge coşul pieptului." Şi apucînd începu să taie.

Egist scoate.vintrele si le cercetează pe rînd. Se apleacă înainte. Iar fratele tău, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, îl izbeşte în şira spinării si-i sfarmă spatele, întregul trup, de sus pînă jos, i se zvîrcoleşte, zvîcnind. El sloboade un ţipăt mare si se zbuciumă în chinurile morţii.

Văzînd nenorocirea, slujitorii dau buzna la lănci, o droaie întreagă, să lupte cu cei doi. Plini de bărbăţie, săl-tînd înaintea lor vîrfurile armelor, Pylade si Oreste îi aşteaptă. Şi fratele tău le grăieşte : „Nu am venit aici ca vrăjmaş al cetăţii, nici al oamenilor din casa mea. Eu sunt nefericitul Oreste. L-am pedepsit pe ucigaşul lui Aga-memnon. Nu mă ucideţi, bătrâni servitori ai tatălui meu !"

La auzul acestor cuvinte lăncile se opresc şi pe Oreste îl recunoaşte un bătrân, aflat de multă vreme în slujba palatului. Şi îndată aşază cunună pe capul fratelui tău, strigînd de bucurie şi de izbîndă. El vine să-ţi arate, nu oapul Gorgonei, ci al omului pe care îl urăşti. Sînge pentru, sînge ! Egist i-a plătit astăzi morţii o camătă amară.

CORUL **Strofă**

Amestecă-ţi paşii în dans, prietena mea, saltă uşor, ca un pui de ciută spre cer, răspîndind bucurie.

deosebită, aceasta, în tălmăcirea ghicitorilor din măruntaiele jertfelor, însemna fericire, dacă lipsea cu desăvîrşire, aceasta reprezenta dimpotrivă o prevestire de moarte.

Fratele tău a învins,
a dobîndit o *cunună*
mai mîndră decît se cîştigă pe malul
tăiat de rîul Alfeu [1]*. Să răsune*
cu dansiil nostru-mpreună
cîntecul tău de izbîndă.

ELECTRA

Văpaie, car strălucitor al soarelui cu patru cai, glie si noapte, singura pe care te desluşeam înainte ! Astăzi ochii mei se lărgesc liberi, astăzi Egist a căzut, ucigaşul tatălui meu. Haide, toate giuvaerele, ce le păstrez în casă .ferecate spre împodobirea părului meu, le voi scoate, dragele mele. să încunun creştetul fratelui meu aducător de biruinţă.

CORUL **Antistrofă**

Giuvaerele sus, împodobeşte-i capul, în timp ce alaiul nostru, Muzelor drag. va urma să danseze ! Regii noştri iubiţi, cei de pe vremuri, azi vor domni din nou peste ţară. Dreptatea pe cei nedrepţi îi doboară. Hai, bucuriei noastre să-i răspundă cîntare de flaut l

(Se întorc Oreste şi Pylade, urmaţi de slujitorii care poartă cadavrul lui Egist.)

ELECTRA

învingător slăvit, fiu vrednic de tatăl care a dobîndit biruinţa în bătălia de la Troia, Oreste, primeşte. această cunună, încinge-ţi zulufii părului tău! Iată, ai revenit

[1] Adică la Jocurile Olimpice. Vezi p. 122, n. 2.

la noi, nu după ce-ai câştigat într-o cursă de şase plethre — zadarnică trudă — ci după ce ai ucis un duşman, pe Egist, pe ucigaşul tatălui tău şi al meu.

Şi tu, luptător laolaltă, Pylade, copil crescut de omul cel mai cucernic[2], primeşte această cunună din mina mea, căci tu ai avut aceeaşi parte ca el în luptă. O, de-aş ' putea să vă ştiu fericiţi de-a pururi !

ORESTE

Electra, socoteşte-i mai întîi pe zei făuritori ai sorţii noastre bune. Pe mine laudă-mă după aceea ; căci n-am fost decît slujitorul zeilor si al sorţii. Iată, mă întorc, după ce l-am ucis pe Egist, nu-i vorba de cuvinte, ci de fapte, şi pentru ca oricine să se poată încredinţa deplin, ţi-l aduc chiar pe cel mort. Aruncă-l, dacă vrei, să fie hrană fiarelor sălbatice sau -trage-l în ţeapă si lasă-l păsărilor de pradă, acestor copii ai văzduhului. Acum îţi este sclav, el, cel numit pînă mai ieri stăpînul tău.

ELECTRA M;ă încearcă ruşinea şi totuşi vreau să-ţi spun.

ORESTE Ce anume ? Vorbeşte, să nu te mai temi de nimic.

ELECTRA

Oare as putea să fiu învinuită pentru jignirea unui cadavru [3] ?

ORESTE Nimeni nu poate să-ţi facă din asta vreo vină.

ELECTRA Cetatea e răuvoitoare si gata să clevetească.

[1] Un *plethron* măsura o sută de picioare, aproximativ treizeci de metri. Vezi p. 123, n. 1.

[2] De către tatăl său Stroghios, cumnat, gazdă şi prieten credincios lui Agamemnon. Ve2i p. "76, n. 4.

[3] Cinstirea cadavrului, chiar si al unui duşman, era lege la greci, încă din vremurile <Jespre care spun poemele homerice.

ORESTE

Spune tot ce doreşti, sora mea. Ura dintre noi si omul acesta e legiuită şi neîmpăcată.

ELECTRA

Ei bine, fie. Dar ce fel de ocări să-ţi spun la început ? Ce fel de încheiere *1,* Ce să aşez în miezul

cuvîntării mele [1] ? Şi totuşi, în fiecare dimineaţă, nu uitam să murmur cuvintele ce-aş fi vrut să ţi le strig în faţă, de-aş fi fost liberă de spaimele dinainte. Dar acuma sunt. Vreau să-mi plătesc datoria către tine, rostind ocările pe care aş fi vrut să ţi le spun cînd 'erai viu.
Tu m-ai pierdut, tu ne-ai lăsat orfani de dragul nostru tată, pe mine şi pe el, deşi nu îţi greşisem cu nimic. Ca să-te-nsori cu mama — cîtă nerușinare ! — i-ai omorît bărbatul, maimarele armatelor helenilor, tu, care nici n-ai pus piciorul în Frigia.
Cît ai fost de nebun, cînd ai sperat să afli în mama o nevastă fără prihană, după ce-ai pîngărit aşternutul părintelui meu ! Omul care a ispitit soţia altuia, pentru a-se-mpreuna cu ea în ascuns, si a fost mai tîrziu silit s-o ia de nevastă, să afle că-i vrednic de plîns, dacă-şi închipuie că aceasta va păzi la el cuviinţa ce nu a păzit-o în altă parte ! Trăiai jalnic, în palat, fără să-ţi cunoşti răul. Ştiai preabine că ai nuntit nelegiuită nuntă, iar maică-mea ştia că dobîndise în tine un soţ păcătos. Dar fiind nemernici amîndoi, vă amăgeaţi si unul si altul despre starea voastră, ea despre tine, tu despre ticăloşia ei[2].

[1] Discursul analitic al eroinei dovedeşte măiestria lui Euri-pide în arta retoricii.

[2] Aceste versuri destul de turburi, Parmentier încearcă să le clarifice în lumina învăţăturii socratice aşa cum este înfăţişată în dialogul *Gorgias* de Platon : „Cei doi soţi ştiau fiecare în parte că aveau un consort nemernic si criminal, dar nu aveau ştiinţă că nemernicia sau crima sunt în realitate adevăratul şi singurul rău".

Pe toţi argienii îi auzeai vorbind : „Iată soţul acestei muieri" şi nu „Iată soţia acestui bărbat". Totuşi, ce lucru neruşinat ca femeia să poruncească în casă şi nu bărbatul ! Mi-s tare urîţi copiii numiţi de popor, nu cu numele bărbătesc al tatălui, ci cu numele mamei. Cmd leagă strălucită căsnicie si peste rangul său, bărbatul este un nimeni, nu se vorbeşte decît despre femeie.
Unde te-ai înşelat mai ales, datorită prostiei tale, este într-aceea că te măguleai a fi cineva, mulţumită puterii întemeiate pe bogăţii. Dar acestea nu-s nimic, nu ne însoţesc decît puţină vreme. Caracterul, iată ce este trainic, nu bogăţiile ! Caracterul stăruie de-a pururi şi învinge asupra nenorocirilor. Bogăţia însă, dacă e nedreaptă si la cheremul ticăloşilor, zboară din case ; ea înfloreşte numai cîteva clipe.
Cît priveşte purtarea ta cu femeile, voi tăcea, nestîn-du-i bine unei fecioare să vorbească despre asta ; mă voi face totuşi înţeleasă grăind pe ocolite. Erai un neobrăzat, avînd în stăpînire casa regească şi fiind prea sigur de frumuseţea ta. Fie-mi hărăzit un soţ înzestrat cu caracter bărbătesc, nu cu o faţă de fecioară ! Copiii unui asemenea tată sunt legaţi de Ares, în schimb frumosul e podoabă în alaiurile de dans şi nimic mai mult.
Fii blestemat ! A ieşit la iveală neghiobia ta si ţi-ai primit pedeapsa. Tot astfel un răufăcător, cînd a străbătut jumătate din cursă cu bine, să nu-si închipuie c-a învins Dreptatea, înainte de-a se fi întors la linia de plecare, înainte de-a fi trecut de cea din urmă cotitură a vieţii[1].

CORIFEUL

El a făptuit cumplite crime. Cumplită e si plata ce v-o întoarce si ţie şi lui. E mare puterea Dreptăţii !

[1] Iată la un autor cu faima de dispreţuitor al sporturilor antice în spaţiul numai a cîtorva pagini, cea de a treia metaforă din tărîmul întrecerilor atletice !

ORESTE

Hai, servitorilor, duceţi-i trupul în casă şi ascundeţi-l la umbră ! Nu vreau, cînd va sosi mama să vadă mortul, înainte de a fi lovită.

(Slujitorii ridică leşul lui Egist şi îl duc în casă. Pe drumul dinspre Argos, departe, se vede carul Clitemnestrei.)

ELECTRA Destul ! Acum vorbim despre altceva.

ORESTE Ce văd ? Soseşte vreun ajutor din Mykene ?

ELECTRA Nu ! Este fiinţa care m-a zămislit şi m~a născut.

ORESTE Cîtă strălucire în carul său şi în veşmintele sale !

ELECTRA Cît de frumos soseşte să se-arunce în năvodul nostru !

ORESTE Ce-i de făcut ? E mama noastră. S-o-njunghiem ?

ELECTRA Te-a cuprins oare mila, văzînd făptura mamei tale ?

ORESTE
Vai, cum s-o ucid pe-aceea care m-a hrănit şi m-a adus pe lume ?
ELECTRA La fel cum ea l-a făcut să piară pe tatăl nostru.
ORESTE O, Phoibois, cît de nesăbuită ţi-^a fost .prorocirea... [1]
[1] Apolo îi poruncise prin oracol să răzbune cu moarte moartea lui Agamemnon.

ELECTRA Dacă A polo e smintit, cine-i înţelept ?
ORESTE ...cînd mi-ai poruncit neîngăduitul omor al mamei !
ELECTRA Cu ce vei fi păgubit, dacă-l răzbuni pe părintele tău ?
ORESTE
Mă vor învinui de ucidere de mamă, pe mine cel înainte fără prihană.
ELECTRA Nu-l răzbuna pe tata si vei fi socotit necredincios !
ORESTE
Va trebui să ispăşesc pentru sîngele vărsat al mamei.
ELECTRA Cine te va pedepsi dacă tata nu va fi răzbunat ?
ORESTE
Oare nu mi-a dat porunci vreun duh rău, care a luat înfăţişarea zeului [1] ?
" ELECTRA
Aşezat pe sfîntul scaun cu trei picioare [2] ? Nu-mi vine să cred.
ORESTE
Niciodată n-aş putea să cred că oracolul acesta e drept.

[1] Gîndul că duhurile rele pot lua felurite chipuri, chiar şi divine, pentru a-i ispiti pe oameni este aşadar anterior creştinismului şi demonologiei neoplatonice.
[2] E vorba de trepiedul Pythiei, preoteasa templului oracular de la Delfi.
ELECTRA
Ia seama, nu slăbi şi nu aluneca spre nebărbăţie. Mergi si întinde-i aceeaşi capcană pe care a-ntins-o şi ea bărbatului său, cînd l-a făcut să piară prin mîna lui Egist.
ORESTE
Intru în casă. încep o săvîrşire cumplită şi mi-e cumplit s-o duc pînă la capăt. Dar dacă asta e voinţa zeilor, aşa să fie —. Cît de amară, cît de nedulce e pentru mine încercarea aceasta !
(Oreste intra grabnic în casă. Pylade îl urmează. Intr-un car bogat, soseşte Clitemnestra, în straie şi cu podoabe strălucitoare. E însoţită de cîteva femei de neam, luate sclave de la Troia.)
CORUL
Io, regina pămîntului argian,
fiica lui Tyndar,
sora celor doi tineri viteji,
copiii lui Zeus,
ce locuiesc în eterul înflăcărat
laolaltă cu stelele,
avînd menirea să mîntuie oamenii
din valurile mării, bun venit[1] */*
Te preţuim de-o seamă cu zeii, preafericiţii,
pentru averile tale şi
pentru marea ta mulţumire.
E vremea să fii cu băgare de seamă
faţă de Soartă.
Regină, bun venit l
CLITEMNESTRA
Troienelor, coborîţi din car, luaţi-mă de mînă si aju-taţi-mă să pun piciorul pe pămînt ! Lăcaşurile zeilor suni
[1] Dioscurii erau veneraţi ca sprijinitori şi patroni ai navigatorilor. Vezi p. 26, n. 1.

împodobite cu prăzile din Frigia. Eu mi-am ales aceste femei aduse din pămîntul Troiei, în locul fetei mele [1], pe care am pierdut-o, plată pentru mine măruntă, dar cîştis frumos pentru casă,

ELECTRA
Lasă-mă să-ţi ating mîna fericită, mamă, eu roaba alungată din casa părintească si mutată în această colibă jalnică.
CLITEMNESTRA Roabele sunt aici, nu te căzni pentru mine.
ELECTRA
De ce nu ? Şi eu sunt o prinsă, pe care tu ai gonit-o din casă. In palatul meu cucerit, arn fost prinsă si eu. rămînînd, ca şi aceste femei, orfană de tată.
CLITEMNESTRA
Şi totuşi rosturile acestea chiar tatăl tău le-a rostuit împotriva celor pe care ar fi trebuit să-i iubească. Nu vreau să tac. Cînd o femeie are faimă rea, lumea crede că vorbeşte cu un soi de amărăciune. In ceea ce mă priveşte, nu-i adevărat. Să vedem mai întîi faptele : dacă sunt vrednice să stîrnească ura, atunci simţămîntul este îndreptăţit, dacă nu, la ce bună ura ?
Tyndar, cînd m-a dat părintelui tău, n-a avut în gînd să .mă omoare, nici pe mine, nici pe copiii mei. Dar Aga-memnon mi-a amăgit copila, făgăduindu-i că o va mărita cu Ahile, si a dus-o, departe de casă, la Aulis, în preajma navelor împiedicate. Acolo a întins-o pe altar si i-a secerat Ifigeniei mele obrazul alb. Dacă ar fi făcut-o, cumva, spre a feri ţara de ruină sau în sprijinul vetrei sale sau

păcarea
[1] Ifigenia, jertfită fecioară de Agamemnon la Aulis, spre îm- i irea Artemidei şi plutirea cu vînturi prielnice la Troia.

pentru mîntuirea celorlalţi copii, dacă ar fi jertfit o singură fiinţă în locul mai multora, l-aş fi iertat [1].
Dar nu, la mijloc a fost o desfrînată ca Helena şi un soţ ca al ei, nepriceput să-i pedepsească necredinţa. Iată pentru cine mi-a jertfit copila. Totuşi, cu toate că am fost rănită, nu m-aş fi sălbăticit si nu mi-aş fi ucis bărbatul. Insă el s-a întors aducînd o fată bîntuită, o menadă, şi i-a făcut loc în aşternutul său[2], încît eram două soţii silite să trăim sub acelaşi acoperiş.
Femeia, trebuie să recunosc, ascultă nebuneşte de simţuri. Dar, avînd în ea această slăbiciune, cînd soţul face greşeala de a nu-i lua în seamă aşternutul, nevasta ţine să se poarte la fel ca bărbatul si îşi cîstigă un iubit în altă parte. Şi atunci, învinuirile de ce cad numai asupra noastră iar despre cei ce poartă vina într-adevăr, despre bărbaţi, nu se şopteşte nimic de rău ? Oare dacă Menelaos ar fi fost răpit pe ascuns din palatul lui, eu ar fi trebuit să-l omor pe Oreste, ca să fie salvat acest Menelaos, bărbatul surorii mele[3] ? In asemenea împrejurare cum s-ar fi purtat oare tatăl tău ? - Aşadar el avea dreptul, fără a da socoteală cu viaţa lui, să-mi piardă copiii şi pe mine tot el să mă pedepsească. Eu însă l-am răpus, am apucat-o pe singura cale ce-mi rămînea deschisă, întorcîndu-mă spre duşmanii lui. Care dintre prietenii lui Agamemnon s-ar fi întovărăşit cu mine să-l ucidem ? Vorbeşte, dacă ai chef, şi dovedeşte, la rîndul tău, în deplină libertate. că tatăl tău a fost omorît împotriva dreptăţii.
[1] Parmentier desprinde analogia acestei situaţii posibile cu aceea din tragedia *Erechteu,* tot a ultimului mare tragic, în care Praxithea, regina Atenei, consimte să i se jertfească fiica pentru mîntuirea cetăţii, care se afla în plin război.
[2] Casandra, fiica Hecubei. Vezi p. 5, n. l, p. 7, n. l şi p. 9, n. 3.
.[3] Argument abil şi artificios ; răsturnarea simetrică şi retorică a situaţiilor este cu putinţă numai pe temeiul dubîei rubedenii dintre Tyndaricle (Clitemnestra şi Helena) şi Atrizi (Agamemnon şi Menelaos). Vezi p. 26, n. 1.

CORIFEUL
Ai pomenit Dreptatea, însă dreptatea ta e o ruşine. Se cuvine ca femeia să-şi urmeze în toate bărbatul, dacă este cu minte. Aceea care gîndeste altfel nu intră cu nici un preţ în judecăţile mele.
ELECTRA
Adu-ţi aminte, mamă, de cuvintele tale din urmă : mi-ai dat voie să vorbesc în deplină libertate.
CLITEMNESTRA
îţi dau voie încă odată : nu mă lepăd de spusele mele, fiica mea.
ELECTRA

Să nu te răzbuni pe mine, mamă, după ce mă vei asculta !
CLITEMNESTRA Nu, voi întîmDina cu blîndeţe pornirile tale.
ELECTRA
Aşadar voi vorbi. Pornirile, spuneai. Din cuvîntul acesta voi face început cuvîntării mele. De ce nu ai tu porniri mai bune, mamă ? Pe bună dreptate sunt slăvite frumuseţea ta si a Helenei, voi sunteţi într-adevăr două surori, amîndouă uşuratice si nevrednice de Castor ! Helena, consimţind să fie răpită, de bună voie s-a pierdut pe sine ; iar tu, tu l-ai nimicit pe cel mai nobil erou al Heladei.
Zici că aveai un temei, că omorînd bărbatul, îţi răzbunai copila. Nu-i adevărat. Ceilalţi nu te cunosc atît de bine ca mine. încă dinainte să fi fost hotărîtă moartea Ifigeniei, cînd soţul tău abia ieşise din palat, îţi petreceai toată vremea în faţa oglinzii, potrivindu-ţi şuviţele galbene ale părului. Trebuie ştearsă din rîndul celor cinstite
femeia care, în lipsa bărbatului, migăleşte să fie frumoasă în afara casei. Ea n-ar avea nevoie să-şi poarte farmecele chipului său pe stradă, de n-ar fi înclinată spre rele. Pe urmă, eu sunt singura femeie din Helada care ştiu că te umpleai de bucurie la fiecare izbîndă a troienilor. In schimb, cînd sufereau înfrîngeri, ochii tăi se-ntunecau, atît de puţin tînjeai să se întoarcă Agamemnon de la Troia.
Şi totuşi aveai temeiuri minunate să rămîi virtuoasă. Soţul tău nu era un ticălos ca Egist, ci bărbatul pe care helenii l-au ales în fruntea oştirii. Relele purtări ale surorii tale Helena îţi îngăduiau să cîştigi o mare faimă, căci păcatul face să fie pilduitoare virtutea şi mută privirile asupra ei.
Dar dacă, după cum susţii, Agamemnon ţi-a omorît copila, cu ce ţi-am greşit eu şi fratele meu ? După uciderea tatălui nostru, de ce nu ne-ai trecut nouă casa părintească ? De ce i-ai dat ibovnicului tău bunurile altuia şi-ai cumpărat de la el, cu asemenea preţ, căsătoria ? Soţul tău de azi nu rătăceşte în exil pentru a ispăşi exilul fiului tău si nu e mort pentru a ispăşi nimicirea mea, care este de două ori mai grea decît a Ifigeniei, căci eu am rămas în viaţă. [i]
Dacă trebuie săvîrsit omor pentru omor, în numele dreptăţii s-ar cuveni să te ucid, eu împreună cu fiul tău Oreste, pentru a-l răzbuna pe tata. Căci dacă dreaptă a fost crima dinţii, atunci şi-a noastră *e* îndreptăţită. Nebun este acela care, luînd seama doar la bogăţie şi la naştere aleasă se însoară cu o femeie nemernică ! Soţia umilă dar credincioasă preţuieşte mai mult pentru casă decît • toate măririle.
CORIFEUL
Femeia nunţii o alege întîmplarea. Eu văd că pentru oameni sorţii cad uneori cu noroc, alteori cu nenoroc.

CLITEMNESTRA
Din totdeauna tatăl tău ţi-a fost mai drag, Electra. Aşa e firea : unii copii stau de partea bărbatului, alţii, dimpotrivă, îşi iubesc mai mult mama decît tatăl.
Vreau să te iert, mei eu nu sunt chiar atît de bucuroasă de cele întîmplate, fata mea. Iar tu stai aşa, neîmbăiată, în straie ponosite, cînd abia te-ai ridicat din patul lăuziei. Sărmana de mine ! Ce mi-a fost dat să împlinesc ! Cît de departe m-a împins mînia împotriva soţului, dincolo de margini[1] !
ELECTRA
E prea tîrziu ca să mai gemi, răul e fără leac. Tata e ′• mort, însă de ce nu-l chemi înapoi pe cel care rătăceşte departe de pămîntul ţării, pe fiul tău ?
CLITEMNESTRA
De teamă : privesc la folosul meu, nu la al lui. Se spune că moartea părintelui său i-a stîrnit mînia.
ELECTRA Dar soţul tău de ce se poartă cu noi atît de sălbatic ?
CLITEMNESTRA Aşa e felul lui ; şi tu eşti nestăpînită din fire.
ELECTRA De multa suferinţă, însă mînia mea va conteni.
CLITEMNESTRA Pe viitor nici el nu va mai fi atît de aspru cu tine.
[1] Reiese încă o dată intenţia poetului tragic de a umaniza caracterul reginei, atît de neînduplecată, de înstrăinată la Sofo-cle, si de a-i păstra cîteva linii din conturul tandru al unei mame. |

ELECTRA *(ironică)*
Cîtă mărinimie ! Asta pentru că locuieşte în casa mea [1].
CLITEMNESTRA Vezi, şi acuma certurile noastre tu le-aprinzi din nou.
ELECTRA
Păstrez tăcere. Mă tem de el atît cît se cuvine să mă tem.
CLITEMNESTRA
Să înceteze vorbele acestea ! Fiica mea, de ce m-iai chemat ?

ELECTRA
Ai auzit, îmi închipui, că am născut, închină cu acest prilej o jertfă în numele meu, căci eu nu cunosc rîndu-ielile, pentru a zecea lună a pruncului[2], după datină. Nu sunt obişnuită, nu am avut pînă acum copii.
CLITEMNESTRA Aceasta-i datoria alteia, a femeii care te-a moşit.
ELECTRA M-am moşit eu însămi, am născut singură pruncul.
CLITEMNESTRA Oare casa ta nu are prieteni prin apropiere ?
ELECTRA Nu vrea nimeni să lege prietenie cu nişte calici.
[1] Ultimele rînduri comunică două nespus de potrivnice înţelesuri : Clitemnestra se gîndeşte la împăcare, Electra la moartea lui Egist; pentru cea dintîi „casa mea" este palatul Atrizilor, pentru ultima cocioaba ce ascunde cadavrul uzurpatorului.
[2] Poetul spune „a zecea lună" în loc de a zecea zi (al zecelea răsărit de lună) de la naştere, despre ale cărei rituri de purificare se poate citi la p. 113, n. 1.

CLITEMNESTRA Fie, voi intra, şi fiindcă fiul tău a împlinit numărul de zile după rînduială, voi închina jertfă zeilor. Apoi, după săvîrsirea acestei slujbe de dragul tău, mă voi duce la cîmp, unde soţul meu sacrifică în cinstea Nimfelor.
Haideţi, slujitorilor, minaţi caii în graja, în faţa ieslelor ! Şi cînd veţi socoti că am încheiat jertfa către zei, întoar-ceţi-vă aici. Se cuvine, totodată, să-i fiu pe plac şi soţului meu.
(Slujitorii îndepărtează caii şi carul.) .
ELECTRA
Intră în casa mea săracă. Bagă de seamă, să nu-ţi înnegreşti rochia de pereţii plini de funingine. Vei închina divinităţilor [1] jertfa ce le-o datorezi.
(Clitemenestra intră în casă.)
Coşul e gata[2], e ascuţit tăişul care a junghiat taurul[3], în preajma căruia te vei prăbuşi, lovită. Vei face nuntă pînă în casele lui Hades cu soţul pe care l-ai urmat în aşternut sub soare, în felul acesta îţi voi aduce eu mulţumită şi tu îmi vei plăti pentru sfîrşitul părintelui meu *(Electra, la rîndul său, intră în casă.)* CORUL **Strofă**
O, rele răsturnate ! Se întorc
vînturile ce suflau peste casă,
Odinioară, izbit,
s-a prăbuşit în baie regele, regele nostru.
Au tremurat de urlete bolţile
si crestele casei de piatră :
„Vai mie, durere, striga.
[1] Aluzie neagră la divinităţile infernale.
[2] Moment ritual de început al jertfei : „Străfulgera din teacă ghicitorul Calhas un jungher tăios, îl puse într-un coş de aur, plin cu boabe pentru jertfă..." *(Ifigenia la Aulis).*
[3] Metaforă sumbră pentru Egist.
Femeie, mă vei ucide
chiar la ajunsul meu, după zece recolte,
în patria-mi dragă ?"
Antistrofă
Dreptatea răbufneşte, aducînd
sub privirile noastre nevasta haină.
Vai, după ani şi an>
bărbatul venea în palat,
între zidiri înălţate
pînă la cer de Ciclopi.
Cu ascuţişul armei tăioase
l-a omorît, cu mîinile ei,
a ţinut securea în mîinile ei, ticăloasa !
El era soţul său,
oricît ar fi năpăstuit-o
pe vremuri, nefericita.
Epodă

Ca o leoaică de munte,
ce bîntuie-n codrii vecini cu ogoarele,
a săvîrşit această nelegiuire.
CLITEMNESTRA
(dinăuntru) Copiii mei, în numele zeilor, nu vă ucideţi mama !
CORIFEUL Aţi auzit, se strigă din casă ?
CLITEMNESTRA Vai mie, vai mie !
CORIFEUL Şi eu mă tîngui. O-nşfacă mîinile copiilor.
139
CORUL
Dumnezeu împarte dreptatea
la sorocul Destinului 1
Soarta ţi-e jalnică,
însă şi tu ţi-ai ucis mişeleşte
bărbatul, sărmana '.
(Oreste, Electra şi Pylade ies din casă. Prin uşa lăsată deschisă se văd cadavrele însîngerate al lui Egist şi al Cliternenestrei[2].)
CORIFEUL
Iată-i. Mînjiţi de sîngele încă fierbinte al mamei lor ies afară din casă. Ei poartă, ca pe nişte trofee, aceste pete, prin care vor dobîndi mîhnite porecle[3]. Nu, niciodată vreo casă n-a fost mai năpăstuită decît a lui Tantal şi-a urmaşilor săi.
ORESTE **Strofa I**
O, Glie şi Zeus
atotvăzător peste oameni, priviţi

[1] Divinitatea la elini nu este atotputernică, ci supusă întîm-pinărilor şi contingenţelor nedovedite, care toate laolaltă constituie pentru noi Intîmplarea *(Tyche).*

[2] In teatrul antic leşurile celor doi erau aduse înaintea publicului prin mijlocirea mecanismului denumit *ekkyklema.* Iată cum îl descrie H. Weil, după Aristofan din Bizanţ : .*Ekkyklema* era un aparat de lemn, înzestrat cu roţi, care desigur că a suferit modificări pe măsură ce maşinăria s-a perfecţionat, dar al cărui scop a rămas acelaşi : de a i se înfăţişa spectatorului, fără schimbare de decor, ceea ce era îngăduit să se petreacă numai înăuntrul palatului şi nu în faţa lumii sau personagii care ies din palat, dar trebuie să rămînă întinse pe un pat greu de urnit din loc. Era, aşadar, un soi de scenă mobilă, care putea să se aşeze, în clipa voită, fie în *orchestra,* fie pfe estrada unde jucau actorii, dacă admitem că jucau pe o estradă ridicată. Toate aceste date privind organizarea materială a spectacolului sunt însă departe de a fi pe deplin lămurite."

[3] Se pare că este vorba de epitete cumplite ca, spre pildă, ucigaşul de mamă *(meteroktonos, meterophontes),* care în tragediile lui Euripide rămîn lipite de numele lui Oreste.

HO
aceste năpraznice jertfe de sînge, aceste două trupuri zăcînd la pămînt, lovite de braţul meu drept ispăşire a caznelor noastre .....(lacună) ...
ELECTRA
Frate, prea multe lacrimi,
şi toate din pricina mea.
Mă mistuiam, sărmana de mine,
de flacăra urii
faţă de mama,
care mi-a dat viaţă [1] /
CORUL
Ce soartă ţi-a fost hărăzită, ce soartă, o, mamă născătoare . . . .(lacună).,. ...cruzimea purtării lor păcătoase... Ai pătimit dinspre partea copiilor tăi cumplite, amarnice chinuri, plătind după noima dreptăţii pentru omorul părintelui lor.
ORESTE
Antistrofa I
O, Phoibos, oracolul tău
ne-a cîntat o dreptate neînţeleasă,
în schimb e vădită urgia
sub care ne copleşeşti,
iar plata care o-nchini
mohorîtului Hades

[1] In inima pînă acum atît de îndîrjită a Electrei mijește lumina căinței. Această mișcare este firească unui suflet chinuit de o prea îndelungă și întinsă încordare.
141
e sîngeroasă [1].
în care cetate să merg ?
Găsi-voi o gazdă, un suflet cucernic
să-și aplece privirea
spre creștetul meu ?
Eu am ucis-o pe mama.
ELECTRA
Vai, unde să mă-nfățișez, în care alai de dansuri, la care praznic de nuntă ? Ce mire mă va primi în culcușul său nupțial ?
CORUL
Gîndurile tale se mută
iară și iară,
după suflările vîntului.
Acum gîndește-te cu evlavie,
nu cu păcat, precum înainte.
Prietenă dragă,
tu l-ai împins pe Oreste
peste voința lui
la o crimă cumplită.
ORESTE Strofa II
Ai văzut-o preabine cum, lepădîndu-și vălul, și-a dezvelit sărmana un sin, în clipele morții[2].
[1] Rînduri corupte. Am tradus urmărind înțelesul conjectural înfiripat de Parmentier după îngrijită lectură a *Fenicienelor,* unde poetul vorbește despre libația de sînge închinată de Ares, duhul războiului, și primită de Hades.
[2] Gest obișnuit al mamei suplicante.
Vai, se tîra pe pămînt făptura celei ce-rni dete viață. Și eu, de pletele sale... [1]
CORUL
Limpede știm prin ce suferințe-ai trecut, auzind-o cum strigă și plînge maică-ta, ce te-a născut.
ORESTE Antistrofa II
Un țipăt a slobozit,
atingîndu-mi bărbia cu mîna :
„Copilul meu, te rog din suflet '."
Și s-a lipit de-obrajii mei,
atîrnată,
aproape să-mi cadă spada din mîini.
CORUL
Sărmana de ea ! Cîtă-ndrăzneală să privești cum gîlgîie sîngele mamei tale care-și dădea suflarea !
ORESTE **Strofa III**
Mi-am acoperit cu mantia ochii și-apoi am jertfit-o, înfigîndu-i vîrjul spadei în gît.
ELECTRA
Și eu te-am îmbărbătat
și-am pus mîna pe spadă, cu tine.

[1] Glasul lui Oreste se îneacă ; nu mai apucă să rostească „am prins-o".
142
143

CORUL *Ai săvîrșit păcatul cel mai cumplit.*
ORESTE *(Electrei, întinzîndu-i un giulgiu)*
Antistrofa III
Ia giulgiul acesta și-nvăluie trupul mamei, acoperă-i rănile.
(Clitemnestrei.) O, ți-ai purtat ucigașii în pîntec !
ELECTRA
Pe mama, pe care-am iubit-o

şi-apoi am urît-o,
acum o-nvelim în linţoliu.
CORUL
Cel mai crud nenoroc al acestei case l
(Pe acoperişul casei ori sus în văzduh, deasupra scenei, apar Dioscurii \)
CORIFEUL
Dar iată, ce năluci plutesc pe-acoperişul palatului ? Să fie oare daimoni

[1] La greci, aparatul numit *rnechane,* (inventat, se pare, de însuşi Euripide) îngăduia să fie aduse în scenă prin văzduh anumite personaje, fie divinităţi, fie mai rar oameni. (In *Norii* lui Aristofan, de pildă, Socrate apare atîrnat într-un coş). Cum adeseori zeii descindeau în felul acesta, mai ales în tragediile lui Euripide, expresia *deus ex machina* a rămas să caracterizeze o mască neaşteptată, adusă mei mult prin meşteşug decît prin logica lăuntrică a dramei, spre a tăia inextricabilele noduri ale acţiunii.

sau *zei uranieni* [1] ? *Aceea nu-i cărare omenească. Şi pentru ce se-nfăţişează vederii unor muritori ?*
DIOSCURII
Ascultă, Oreste, fiul lui Agamemnon, te cheamă gemenii, fraţii mamei tale, Dioscurii, eu, Castor[2] si fratele meu, Polydeukes. Noi tocmai potolisem o cumplită furtună, dezlănţuită asupra unei corăbii[3], cînd am şi sosit în Argos, căci am văzut omorul surorii noastre, Clitem-nestra.
Dreaptă e pedeapsa ei, dar nu şi făptuirea ta. Phoibos, într-adevăr Phoibos — el este domnul meu si-ar trebui să tac — deşi înţelept, nu ţi-a făcut o prorocire înţeleaptă. Totuşi se cuvine să-l încuviinţăm, dar de azi înainte vei îndeplini ceea ce Moira[4] şi Zeus au hatărît în legătură cu tine.

[1] Biescurii sunt genii bune în slujba zeilor cereşti. Deosebirea între daimoni şi zei este făcută elegant de Platon, *Banchetul,* 202, 2 : „...Tot ce este daimonic este mijlocitor între zeu şi muritor... Rolul lui este să transmită zeilor ceea ce vine de ia oameni şi oamenilor ceea ce vine de la zei : rugăciunile şi jertfele de la aceia, poruncile şi răsplata pentru sacrificii de la aceştia; iar pe de altă parte, întrucît se află la mijloc între unii şi alţii, să umple golul; să fie legătura ce uneşte Totul cu el însuşi..."

[2] Castor vorbeşte şi în numele lui Polydeukes (Polux). Amîn-doi gemenii alcătuiesc aici un singur personaj.

[3] Comentatorii consideră că este vorba de o anumită furtună, descrisă în *Odiseea,* şi de vasul care tocmai îl adusese pe Mene-laos la Nauplia, în portul patriei, la sfîrşitul întâmplărilor ce constiutie urzeala dramei *Helena* de Euripide.

[4] Cuvîntul *moira* înseamnă parte, adică partea îngăduită fiecărei vieţi, răgazul repartizat vieţii *(Moira biotoio,* Homer, *Iliada,* IV, 170). Această noţiune, la început fără chip, se preschimbă ulterior, ajungînd să" fie înţeleasă ca o divinitate care personifica soarta omului. De la Hesiod, Moirele sunt înfăţişate de obicei ca o treime : Clotho, Lachesis şi Atropos. Ele „aduc muritorilor binele şi răul" şi sunt asemănătoare cu Parcele romane, cu Nomele scandinave şi cu Ursitoarele din basmele româneşti.

Pe Electra dă-o de soţie Iui Pyla3e, s-o ducă în casa lui l
Tu pleacă din Argos, căci nu ţi se mai îngăduie să umbli prin cetate, după ce ţi-ai ucis mama. Cumplitele Kere [2], zeiţele cu chipuri de căţele, vor slobozi carul lor pe urma ta şi tu vei rătăci, ieşit din minţi.
Cînd vei ajunge la Atena, îmbrăţişează statuia sfîntă a zeiţei Pallas. Ea le va îndepărta de tine, umplîndu-le de spaimă, si va împiedica şerpii lor cumpliţi să te atingă, întinzînd asupra creştetului tău scutul ei rotund cu cap de gorgonă.
Acolo se află un deal, ce poiartă numele lui Ares[3], unde zeii s-au adunat pentru întîia dată să judece o vărsare de sînge, cînd Ares, necruţătorul, asmuţit de mînie pentru nunta nelegiuită a fiicei sale, l-a omorît pe Halir-rhothios, fiul stăpînului mării [4]. Acolo fiinţează un fel de a se vota, deosebit de sfînt si de sigur, rînduit de un zeu : şi acel tribunal te va judeca si pe tine pentru omor. Dar împărţirea voturilor în două te va scăpa de la pedeapsa cu moartea. Loxias va lua învinuirea asupra lui, deoarece el ţi-a poruncit, prin oracol, să-ţi ucizi mama.

[1] Rostuirea neaşteptată, aproape burgheză a Electrei, este reluată de autor în deznodământul dramei *Oreste.* Profeţiile şi poruncile următoare ale Dioscurilor nu fac decît să rezume peripeţiile ucigaşului de mamă dezvoltate de Eschil în *Eumenidele.*

[2] In *Iliada* respingătoarele Kere întruchipează forţele destinului, care pe cîmpul de luptă iau în stăpînire eroii în clipa morţii, sfîsiindu-le carnea şi bîndu-le sîngele. Ulterior, în perioada clasică ele se confundă cu Eriniile, divinităţile străvechi ale răzbunării, născute din sîngele lui Uranos după Hesiod, fiice ale Nopţii după Eschil, hărăzite să-i tortureze pe paricizi, urmărindu-i fără odihnă atît în viaţă cît şi după moarte în

Infern, adevăratele simboluri ale justiţiei arhaice, necruţătoare.
[3] Areopagul, în tălmăcire „colina lui Ares".
[4] Halirrhothios, fiul lui Poseidon, siluind-o pe Alkippe, a fost omort de Ares, tatăl copilei. Maimarele tuturor apelor a chemat ucigaşul la judecată înaintea tribunalului zeilor întrunit pe colina ce urma să poarte de atunci înainte numele lui Ares.

Iar în viitor se va întemeia o lege, anume că la voturi egale, învinuitul va fi iertat întotdeauna[1]. Cumplitele zeiţe, izbite dureros de această hotărîre, se vor face nevăzute, chiar aproape de deal, într-o despicătură a pămîn-tului, si-acolo se va statornici un sfînt oracol, cinstit cu evlavie de muritori. Pe urmă îţi va fi dat să locuieşti o cetate din Arcadia, pe malurile rîului Alfeu, în apropiere de sanctuarul numit Lykaion ; cetatea va purta numele tău [2]. Aceaista e soarta ce ţi-o vestesc.

Cetăţenii din Argos vor aşeza cadavrul lui Egist în mormînt. Iar Menelaos, care tocmai a sosit la Nauplia[3], deşi Troia a fost de multă vreme cucerită, o va îngropa pe Clitemnestra, cu ajutorul Helenei... Ea s-a întors din palatul lui Proteus, din Egipt; nici măcar nu a pus piciorul în Frigia. Zeus, pentru a stîrni cearta şi măcelul printre oameni, a trimis la Ilion o nălucă a Helenei [4].

Deci Pylade, împreună cu fecioara totodată nevastă, să plece din ţara aheeană la vatra lui, si să ia cu el în pămîntul Fokidei, pe asa-zisul cumnat al tău, dăruindu-i îmbelşugată avere.

[1] Acest fel de judecată, sacru la cei vechi, era denumit de romani, în amintirea celor depănate aici, *suffragium Minervae.*
[2] Oresteion, aşezare din preajma muntelui Lykaion, unde Zeus avea un templu.
[3] Vezi p. 145, n. 3.
[4] Euripide schiţează motivul în jurul căruia a construit drama *Helena.* In aceasta, poetul îşi imaginează că frumoasa Tyn-daridă a rămas vreme de, zece ani, împreună cu tezaurul Atri-zilor, prizoniera lui Proteu, regele Egiptului, pe cînd Paris îmbrăţişa la Troia o nălucă aidoma Helenei; aşadar numai din pricina unei fantasme aheii şi troienii s-au măcelărit fără cruţare. Ideea că Zeus a urmărit, prin războiul troian, să micşoreze numărul muritorilor se întîlneşte prima dată în *Cînturile cipriene.* Dar dincolo de turburătoarele sale simboluri, *Helena* lui Euripide conţine poate reminiscenţele unor foarte vechi relaţii în mileniul al doilea dintre lumea Mării Egee şi ţara Egiptului.

Tu îndreaptă-ţi mersul spre strîmtoarea ţării Istmului [1], du-te în' sălaşul binecuvîntat al Kekropiei[2]. Şi cînd îţi vei fi istovit pedepsele date de soartă pentru păcatul tău, vei putea trăi fericit si dezlegat de chinurile tale.

CORIFEUL Vlăstare din Zeus, cuvine-se oare să vă grăim în cuvinte ?

DIOSCURII Vi se cuvine, voi nu v-aţi mînjit cu această crimă.

ORESTE Dar eu, Tyndarizilor, pot să vorbesc ?

DIOSCURII

Vorbeşte, căci Phoibos e vinovat de-omorul acesta jilav de sînge [3].

CORIFEUL

De ce, voi doi fiind zei şi fraţi după mamă cu moarta, nu le-aţi gonit pe Kere din aşezările lor ?

DIOSCURII

Trebuia să fie-mplinită hotărîrea ursitei, la fel si porunca neînţeleaptă rostită de limba lui Phoibos.

[1] Istmul corintic, pe atunci netăiat de canal, care leagă Atica de Pelopones.
[2] Nume mitic şi poetic, al Aticei, de la Kekrops, fiul Gliei, primul rege jumătate om — jumătate şarpe în cetatea Atenei.
[3] Ca şi Eschil în *Orestia,* Euripide recunoaşte împletirea unor rosturi divine în cele întîmplate, cîtă vreme în *Electra* lui So-focle aproape toată răspunderea gîndului şi săvîrşirii crimei şi-o asumă personajul uman, fiul lui Agamemnon.

ELECTRA Care Apolo, ce profeţii m-au silit să ajung ucigaşă de mamă ?

OIOSCURJI

Aţi făptuit împreună, deci sorţile vi se vor toarce-mpreună. Un singur blestem v-a zdrobit laolaltă, acelaşi ce i-a pierdut pe părinţii voştri[1].

ORESTE

O, surioară, atît de tîrziu am apucat să te văd, şi trebuie să mă desprind de mîngîierile tale, să ne pierdem unul de altul.

DIOSCURII
Electra are un soţ şi o vatră, ea nu e de plîns, doar, poate, pentru că pleacă din Argos.
ELECTRA
Nimic nu-i mai vrednic de lacrimi decît să laşi în urmă hotarul patriei tale [2].
[1] Maledicţia ereditară a Pelopizilor, despre ale cărei obîrşii a fost vorba la p. 117, n. 1.
[2] Grecii socoteau exilul drept o cumplită osîndă, pentru că surghiunitul, retezat din pămîntul patriei şi lipsit de cultul zeilor cetăţii, scos în afara legilor politice şi religioase, era privit ca un cadavru viu. Nici un concetăţean nu avea voie: „...să-l primească pe acest om, oricine ar fi el, să-i vorbească, să-l facă părtaşul rugăciunilor, jertfelor închinate zeilor, vărsărilor de apă lustrală, ci dimpotrivă (trebuia) să-l gonească din casă..." *(Oedip rege,* 235 şi următoarele.)

CRESTE
Iată, voi părăsi palatul tatălui meu
iar pentru uciderea mamei
mă voi pleca judecăţii unor străini.
moscului
lncrede-te, căci vei merge
în oraşul cucernic al Pallas Atenei.
Te du împăcat !
ELECTRA
Strânge-mă, dragul meu frate,
piept lîngă piept.
Vom trăi despărţiţi,
departe de-acoperişul părinţilor noştri,
goniţi de blestemele mamei însîngerate.
ORESTE
Prinde-mă, cuprinde-mi trupul. Precum unui mort la morimînt coboară-mi un cîntec de jale.
DIOSCURII
Vai, vai,
asemenea plîngere este cumplit s-o asculte
chiar nişte nemuritori.
Şi noi si ceilalţi ce locuim în Uranos
ne umplem de milă
pentru omul copleşit de nevoi[1].
ORESTE
Eu n-am să te mai văd.
[1] Depărtarea prea mare dintre pămînt şi zeii cereşti îi face pe aceştia din urmă insensibili la suferinţele muritorilor. Această părere este aproape un loc comun al literaturii eline. Iată însă că aici zeii uranieni ni se înfăţişează milostivi, aproape, umanizaţi.
ELECTRA Nici eu n-am să mai stau în preajma ochilor tăi.
ORESTE Acestea-s cuvintele tale din urmă.
ELECTRA
Bun rămas, cetatea mea ! Bun rămas şi iară bun rămas, dragii mei argieni !
ORESTB Ai şi pornit, nespus de credincioasa mea ?
ELECTRA Purced şi ochii mi-s umezi de-nduioşare.
ORESTE
Cu bine, Pylade, mergi bucuros, Electra să-ţi fie mireasă.
(Electra şi Pylade pleacă.)
DIOSCURII
Doar ei împlini-vor această nuntă. Iată căţelele ! Pleacă, fugi spre Atena ! Cu paşi de spaimă ele ţîşnesc pe urmele tale ; în loc,de braţe au şerpi şi pielea lor este neagră ; hrana lor e făcută din groaznice chinuri [1].
(Oreste fuge, îngrozit.)
[1] Dacă pe scena antică Eriniile apăreau aievea sau erau văzute de actori şi spectatori numai cu ochii înspăimîntaţi ai închipuirii nu vom afla probabil niciodată. Deci toată libertatea regizorilor moderni ! Totuşi înclin să cred că, dat fiind caracterul la obîrşie simbolic al dramei atice, realizatorii spectacolului tragic nu erau adepţii unei *mise en scene* naturaliste.

Acum să pornim degrabă si noi

în marea Siciliei,
spre mîntuirea unor corăbii
cu prora lovită de valuri[1].
Străbătînd cîmpia Eterului,
noi nu le întindem celor nelegiuiţi ajutorul,
dar pe cei ce iubesc în viaţă
dreptatea, cucernicia,
îi dezlegăm de grele primejdii
şi le-aducem scăpare.
Astfel nimeni să nu se-nvoiască
a făptui nedreptatea,
nici să plutească pe mări laolaltă
cu cei ce-si frîng jurămîntul.
Aceasta e spusa noastră,
a unor zei către oameni.
(Dioscurii se mistuie în văzduh.)
CORIFEUL *(în timp ce corul părăseşte, încet scena)*
Plecaţi bucuroşi.
Doar omul în stare
să-şi depene traiul în bucurie
şi nefulgerat de Soartă cu vreo năpastă
se-nfruptă din fericire.

[1] Urmînd pilda lui H. Weil, scrutătorii textului euripideic înţeleg a citi aici o aluzie contemporană. Ar fi vorba de flota de salvare trimisă de stat în primăvara anului 413 generalului atenian Nikias, aflat în dificultate în Sicilia. Din păcate ajutorul Dioscurilor nu a mîntuit ostile expediţionare reunite de la nefericitul dezastru, care a cumpănit atît de greu în soarta războiului peloponesiac. Din apropierea faptului literar de cel istoric se poate lesne deduce şi data probabilă a reprezentării *Electrei :* Marile Dionisii ale aceluiaşi an.